

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Martina Hlaváčková

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Martina Hlaváčková

**Vliv Opočenska a jeho kulturního a intelektuálního prostředí na život
Miloně Čepelky pohledem orální historie**

Bakalářská práce

2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 2. 11. 2016

Martina Hlaváčková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména hlavnímu aktérovi této práce, Miloni Čepelkovi, a to nejen za čas, který mi věnoval během nahrávání jednotlivých rozhovorů a dalších setkání, ale především za důvěru a ochotu podělit se o svůj životní příběh, který se stal cennou inspirací pro mou bakalářskou práci. Poděkování patří i magistru Michalu Loučovi, a to za trpělivé odborné vedení. Závěrem bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli a stále jsou morální oporou a příležitostnými konzultanty, a kteří tak rovněž přispěli svým dílem ke vzniku této práce.

ANOTACE

Práce je věnována kulturnímu a intelektuálnímu životu Opočna ve 40. a 50. letech 20. století , tedy přibližně době mládí Miloně Čepelky, významného rodáka této lokality. Práce využívá metodu orální historie (oral history). Na pozadí vzpomínek Miloně Čepelky je zde načrtnut tehdejší kulturní život Opočna a faktory, které přispěly k formování tvůrčí osobnosti Miloně Čepelky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Čepelka, Miloň, orální historie, divadlo, hudba, literatura, kultura, 20. století

TITLE

The Influence of the Opocno Region and Its Cultural and Intellectual Environment on Milon Cepelka's Life in Oral History View

ANNOTATION

My thesis is dedicated to cultural and intellectual life of Opocno city in the 40s and 50s of the 20th century. This was the period of Milon Cepelka's youth, an important native. My work uses oral history method. The then cultural life of Opocno and factors which influenced the forming of Milon Cepelka's creative personality are drawn up on the background of his memories.

KEYWORDS

Cepelka, Milon, oral history, theatre, music, literature, culture, 20th century

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 Cíl, metody a profil narátora.....	2
1.1 Cíl.....	2
1.2 Profil narátora.....	2
1.3 Poezie a próza v díle Miloně Čepelky.....	5
1.4 Metoda orální historie.....	8
1.5 Další prameny.....	14
1.6 Etické otázky výzkumu – etika a legislativa v orální historii.....	14
1.7 Průběh výzkumu.....	16
1.8 Analýza a interpretace rozhovorů.....	17
1.9 Subjektivita – objektivita – reflexivita.....	19
2 Vliv Opočenska a jeho kulturního a intelektuálního prostředí na život Miloně Čepelky..	23
2.1 Volné vyprávění.....	23
2.2 Stručná charakteristika města Opočna.....	25
2.3 Faktory ovlivňující rozvoj osobnosti a talentu Miloně Čepelky.....	28
2.3.1 Rodina, škola a atmosféra let pouťových.....	28
2.3.2 Knihovna a četba.....	32
2.3.3 Ochotnictví.....	34
2.3.4 Hudba.....	37
2.3.5 Osobnosti regionu.....	43
3 Studium v Praze jako zásadní milník v životě Miloně Čepelky.....	50
3.1 Studium a aktivity s ním související.....	50
3.2 Rozhlas.....	52
3.3 Divadlo Jára Cimrmana.....	54
4 Vztah narátora k Opočnu a okolí v současnosti.....	58
4.1 Současné působení na východě Čech.....	58
4.2 Reflexe narátorova vztahu ke svému rodnému kraji.....	60
4.3 O literatuře a vlastní tvorbě.....	61
4.4 Úvahy proti proudu času.....	63
Závěr.....	66
Resumé.....	69
Použitá literatura.....	70

ÚVOD

S metodou orální historie jsem se seznámila před lety, během předchozího studia na Fakultě humanitních studií UK, kde je tento zajímavý a u nás relativně mladý obor již řadu let vyučován jednak v rámci samostatného magisterského oboru, ale i v několika kurzech bakalářského studia. Známost to byla tehdy sice čerstvá a v porovnání s dnešní situací spíše povrchní, přesto mě zmíněná metoda nadchla a rozhodla jsem se, že jednoho dne se orální historií budu zabývat v rámci své bakalářské práce. Vzhledem k tomu, že jsem již od středoškolských let tíhla – mimo jiné – k undergroundu, dohodla jsem se tehdy předběžně s Jáchymem Topolem na zaznamenání jeho vzpomínek ve formě životní zpovědi. Bohužel jsem posléze narazila na zásadní problém, který spočíval v existenci publikace, pro kterou byl jeho životní příběh již dříve zpracován.

Od svého úmyslu jsem se však nenechala odradit a hledala dále. Zvláštní souhrou náhod jsem ve třetím semestru studia na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice dospěla k rozhodnutí zaměřit se na životní příběh Miloně Čepelky, významného rodáka z Opočna, malého východočeského městečka, odkud pocházím i já. Kromě této skutečnosti mě s Miloněm Čepelkou spojuje především jeho tvorba a aktivity, které jsou mi blízké. Osobností Miloně Čepelky, jeho životem a tvorbou se nikdo dosud blíže a detailněji nezabýval, což se pro mě stalo paradoxně výhodou, neboť mi tento fakt poskytl volné pole působnosti. Vše začalo konzultací s tehdejšími vedoucími Katedry literární kultury a slavistiky, PhDr. Ivem Říhou, Ph.D., která se z mé strany nesla v duchu nejistoty a obav, zda-li je vůbec takové téma v rámci našeho oboru vhodnou volbou. Pochybnost však byla záhy vyvrácena a podobným tempem jsme našli i vhodného vedoucího práce, Mgr. Michala Louče, který se orální historii již několik let věnuje.

Nic tedy nebránilo tomu, oslovit svého budoucího narátora, pana Čepelku, a uskutečnit s ním během Vánoc roku 2013 první setkání. Toto setkání se neslo v milé, přátelské a uvolněné atmosféře u sklenky vína. Koncem srpna následujícího roku jsme realizovali samotná nahrávání jednotlivých rozhovorů. Nahrávání probíhalo ve všech případech v Opočně, ve vile pana Čepelky. Již během prvního nahrávání, které proběhlo zcela spontánně a nečekaně, jsem si byla jistá, že lepšího vypravěče bych si jako tazatelka nemohla přát. Vyprávěním svého životního příběhu a vzpomínek mne pan Čepelka v podstatě pozval do své minulosti a svého života, který jsem prostřednictvím jeho sdělení mohla nahlédnout. Této důvěry a ochoty si velice cením, stejně tak jako samotné zkušenosti, která má pro mě nevyčíslitelnou hodnotu.

1 Cíl, metody a profil narátora

1.1 Cíl

Cílem této práce je na pozadí vzpomínek na život Miloně Čepelky, zaznamenaných s využitím metody orální historie, blíže popsat dobový opočenský společenský, kulturní a intelektuální život v době jeho mládí, tedy přibližně ve 40. až 50. letech 20. století. S využitím životního narativu Miloně Čepelky budu zkoumat vliv prostředí Opočna a jeho blízkého okolí na formování jeho osobnosti a zároveň na jeho další umělecké směřování. Práce bude tematicky rozdělena do dílčích částí (historie Opočna, škola, knihovna a četba, ochotnictví, osobnosti regionu, hudba apod.), které přiblíží tehdejší každodenní život v tomto regionu s přesahem do kulturní a intelektuální sféry. Primárním zdrojem informací zde bude narátorův životní příběh, dalšími zdroji pak bude dostupná odborná literatura a prameny, mimo jiné rovněž periodika zabývající se kulturním životem Opočna v jeho historii. Na základě poznatků zde nabytých a interpretovaných bude v závěru práce formulováno, jak tehdejší kulturní život v Opočně vidí sám Miloň Čepelka a nakolik jeho sdělení odpovídá dalším pramenům, které jsem v práci využila. Stejně tak bude důležité i zjištění, jakým způsobem Čepelku toto prostředí nasměrovalo k budoucím aktivitám, kterým se věnuje prakticky po celý svůj život až do současnosti.

Základní otázka výzkumu, kterou jsem již formulovala výše v souvislosti s cíly práce, zní: Jak vypadal kulturní a intelektuální život Opočna v době Čepelkova mládí? S tímto problémem dále souvisí následující otázky: Jak ho ovlivnilo ochotnické divadlo, hudební škola, četba a knihovna, učitelé v Opočně i v Dobrušce, ale i jeho rodina? Jaké byly začátky Čepelkovy tvorby? Co se dělo po jeho odchodu do Prahy? Jak zde využil zkušenosti a znalosti nabyté v Opočně? Jaký byl jeho vztah k Opočnu v minulosti, jak se vyvíjel a jaký je dnes? A jakým způsobem zasahuje jeho tvorba do východních Čech v posledních letech? Od těchto a dalších otázek se odvíjelo samotné zaznamenávání životního příběhu pana Čepelky a v této práci na ně budu hledat odpověď.

1.2 Profil narátora

Miloň Čepelka se narodil 23. září 1936 v Pohoří, malé obci vzdálené přibližně 3 km od Opočna pod Orlickými horami. V Pohoří, v domku s číslem popisným 124, žili jeho rodiče Vojtěch Čepelka a Růžena Čepelková, rozená Vlášková, spolu s rodiči z matčiny strany, až

do roku 1936, kdy se Čepelkovi přestěhovali do nově postaveného domu v Opočně. V té době bylo Miloni Čepelkovi 6 týdnů.¹

Do školy nastoupil v roce 1942, tedy v době druhé světové války. Jeho studijní léta byla poznamenána množstvím reforem. V roce 1947 přestoupil z páté třídy obecné školy na gymnázium do Dobrušky, které bylo založeno v roce 1945. V důsledku zmíněných školských reforem však opět v roce 1948 musel zpět do Opočna, protože osmiletá gymnázia byla zrušena. V roce 1951 ukončil studium na tzv. *Jednotné střední škole* v Opočně a následně šel opět na gymnázium do Dobrušky, nicméně o dva roky později byla gymnázia opět zrušena a vznikla jedenáctiletá střední škola. 28. 5. 1954 ukončil studium maturitou a v témže roce byl přijat na Vysokou školu pedagogickou v Praze, což v té době byla samostatná vysoká škola nespádající pod Univerzitu Karlovu. Zde studoval mezi lety 1954 – 1958.²

Následně dostal umístěnku na základní devítiletou školu v Novém Kníně u Dobříše. V roce 1961 nastoupil jako redaktor do Československého rozhlasu do armádní redakce, kde pracoval mimo jiné s Jiřím Šebánkem a následně se k nim přidal i Zdeněk Svěrák, kterého Miloň Čepelka poznal již během studií a do redakce jej doporučil. V roce 1966 přišel Jiří Šebánek s nápadem založit divadlo, které by se věnovalo fiktivnímu českému géniovi Járu Cimrmanovi. Miloň Čepelka je tak jedním ze zakládajících členů tohoto divadla a působí v něm od jeho vzniku až do současnosti jako herec. Vystupuje hlavně, ale nejen, v ženských rolích, je tomu tak např. ve hře *Akt*.³

V roce 1969 podal Miloň Čepelka v souvislosti s politickými událostmi v rozhlasu výpověď a spolu s ním odešli i jeho kolegové. Od té doby žil „na volné noze“, věnující se především (ale nejen) herectví, a tak je tomu v podstatě dodnes.⁴

V roce 1970 se Miloň Čepelka oženil. Svou ženu Hanu poznal v roce 1966, během zpáteční cesty z východního Německa, odkud se vraceli s rozhlasem. Díky autostopu vzniklo manželství trvající dodnes. Hana Čepelková, rozena Šotová, rovněž vystudovala pedagogickou fakultu, ovšem obor tělocvik-biologie. Spolu s Hanou Čepelkovou mají dva

¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

syny, Jana a Josefa. Starší syn Jan (narozen roku 1973) se zabývá psychologií a mladší Josef (narozen 1975) vystudoval konzervatoř a je hercem v Hradeckém Klicperově divadle.⁵

Povoláním je Miloň Čepelka především básník, prozaik, herec, textař, scénárista a moderátor. Lze tedy s mírnou nadsázkou konstatovat, že téměř naplňuje cimrmanovskou představu o geniálním a všestranně nadaném muži po vzoru Jára Cimrmana, alespoň pokud jde o uměleckou sféru.

Z literárních počínů lze jmenovat básnické sbírky *Když se dnes nevrátím* (1964), *Běží ježek alejí* (1964), *Pět nocí k úplňku* (1990), *Abeceda lásky* (1995), *Dvě básně o smrti* (1997), *Bdění ve zvěrokruhu* (1999), *Mandel sonetů* (2003), *Jen ještě jednou* (2005), *Deník Haiku* (2009), *Deník haiku 2, Druhý mandel sonetů...* Z výše uvedeného výčtu je patrné, že dlouhá pauza v publikační činnosti, trvající bezmála třicet let, byla způsobena zákazem publikace.

Prózu v jeho tvorbě zastupují novely *Poklesky rozverné snoubenky* (2007), *Příliš mnoho pohřbů, aneb, Když květiny promluví* (2008), *Bezdětný otec a syn* (2010). Je rovněž autorem povídkových knih *Svědectví inspektora Toufara a jiné povídky* (2011) a *A jestli neumřel.../a jiné povídky/* (2013). Mezi kratší prozaické útvary patří i kniha *Monology k živým i mrtvým*, která vyšla v roce 2016.

Co se týče moderování, po roce 1990 několik let připravoval pořad Dechovková hitparáda (na ČRo 2 – Praha). Je moderátorem pořadů *Knižní hitparáda a Dechovka, to je moje* (ČRo České Budějovice a ČRo Region Jihlava). V současné době má pořad *Písničky s Miloněm* na Radiu dechovka. Je rovněž autorem několika televizních a rozhlasových her, pohádek, písňových textů a stejně tak básnických sbírek, novel a povídek. Přestože není většině lidem tento fakt znám, je autorem mnoha textů písní, které dnes již prakticky zlidověly. Z písňových textů lze namátkou jmenovat jeden příklad z mnoha – *Dobrodružství s bohem Panem*, píseň, kterou otextoval do češtiny pro Martu Kubišovou.⁶ Je autorem rozhlasových her *Krejčí, švec a skřítkové* (2011) a *Výlet do Afriky* (2014).

V současné době žije v Praze, nicméně mimo divadelní sezonu, tedy přes léto, tráví volný čas v Opočně spolu se svou ženou Hanou. Do Opočna se vrací také pravidelně každý rok na Vánoce. V posledních letech se věnuje především herectví, psaní a moderování.

⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁶ Tamtéž.

1.3 Poezie a próza v díle Miloně Čepelky

Tato kapitola není úplným výčtem a analýzou tvorby Miloně Čepelky. Spíše se jedná o hrubý nástin jeho literárního díla a autorského stylu, který blíže představí Miloně Čepelku v roli spisovatele.

Drobné sbírky básní z pera Miloně Čepelky se na první pohled jeví dojmem poněkud rozmanitějším ve srovnání s jeho beletristickou tvorbou. Rozmanitost je patrná již z názvů sbírek, které často obsahují slova typu „sonety“, nebo „haiku“, jež vypovídají o formě básní v daných sbírkách. Zdá se, že Miloně Čepelka ve svém literárním působení experimentuje a zkouší různé literární formy, z nichž některé jsou mu bližší a často je i přetváří dle svého osobního stylu.

Abeceda lásky (1995)⁷, je drobná sbírka básní, které jsou psány hravou formou – každá báseň je pojmenována jedním jediným písmenem a každý verš tímto písmenem také začíná. Jedna báseň má zpravidla čtyři verše a je zde využit střídavý rým. Jak již napovídá samotný název sbírky, jedná se o milostnou poezii. Hlavními motivy jsou pak láska, vztahy, erotika apod. V některých případech vyjadřují básně oddanost a něžnost, jindy je patrná deziluze: „*Inflace slov mě děsí táhne zpátky, / Inspiruješ mě spíše k mlčení / Inzerát z mládí zval nás do pohádky / Iluzím však jsme dávno vzdáleni.*“⁸ V poezii Miloně Čepelky je často patrné smíření s přicházejícím stářím, v závěru pak objevíme sdělení, že láska přetrvává ve věčném koloběhu života, který je sám o sobě pomíjivý. „*Slábne mi hlas, jenž druhdy zněl jak zvon / Sesychám se a na tvářích mám vrásky / Skála se drolí končí maratón / Svět ale dál se točí kolem lásky.*“⁹ Za zmínku stojí fakt, že sbírku *Abeceda lásky* graficky upravil Jaroslav Weigel, jeden ze členů Divadla Jára Cimrmana. Každé písmeno v názvu má v sobě skrytý ženský portrét.

Z roku 1999 pochází sbírka *Bdění ve zvěrokruhu*.¹⁰ Jedná se rovněž o drobnější sbírku básní. Všechny básně jsou věnované jednotlivým znamením, celkem jich tedy je 12 a každá z nich je pojmenována podle daného znamení zvěrokruhu. Sbírkou zrcadlí roční období a čtyři živly – zemi, vodu, vzduch a oheň – na nichž závisí lidský život.

⁷ ČEPELKA, Miloň. *Abeceda lásky*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 1995.

⁸ Tamtéž, s. 15.

⁹ Tamtéž, s. 25.

¹⁰ ČEPELKA, Miloň. *Bdění ve zvěrokruhu: (Gabriele Vránové)*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 1999.

Poněkud čerstvějšího data je kniha *Deník Haiku 2 (2010–2011)*, která vyšla roku 2012 v Nakladatelství ČAS.¹¹ Haiku je drobný lyrický útvar původně japonské poezie, je pro něj typická přírodní tematika a trojverší s přísně stanoveným počtem slabik v rozložení 5-7-5. Miloň Čepelka se začal haiku zaobírat relativně později, nicméně je to jedna z jeho nejoblíbenějších forem poezie, k níž ovšem přistupuje zcela po svém. Ač se kupříkladu nemá klasické haiku rýmovat, občas u Čepelky rým nalezneme: „*Jde stres za stresem / a žádný se nezeptá / zda ho unesem.*“¹² A přestože haiku má být tematicky přírodní poezií, místy jen těžko hledáme přírodní lyriku, místo ní přichází překvapivě dvojsmyslný, důmyslný vtip: „*V hlavě má guláš / a to je trapné, je-li / vegetarián.*“¹³ Obecně lze říci, že haiku v podání Miloň Čepelky je poezie plná životních zkušeností a úvah z pera zralého autora. Ostatně tento aspekt prostupuje i dalšími sbírkami Miloň Čepelky. Přestože občas autor nasazuje lehčí notu, zdá se, že převažuje ta vážnější a temnější: „*Začli knihami / a teď nám ideály / pálí už v hlavách.*“¹⁴ Častými tématy jsou v jeho haiku smrt, zklamání, či deziluze. I vtip, který občas nalézáme, je spíše sarkastičtějšího rázu: „*Trhala listy / kalendáře s vírou, že / přestane stárnout.*“¹⁵ Sbíрка ovšem nepůsobí přespříliš depresivně, spíše z ní na čtenáře dýchne vážnost, absurdita i grotesknost každodenního lidského života. Poslední haiku ve sbírce vyjadřuje jistou pokoru i prosbu, která jde ruku v ruce se zlomyslnou výčitkou: „*Neopouštěj mě / jsem, jakéhoš mě stvořil / Měls mě uhníst líp.*“¹⁶ *Deník Haiku 2* se pyšní rovněž velmi zajímavou a moderní grafickou úpravou, autorem obálky a ilustrací je Jiří Hovorka.

*Druhý mandel sonetů*¹⁷, jenž navazuje na *Mandel sonetů* a je předchůdcem sbírky *Třetí mandel sonetů*, je sbírka z roku 2013. Obsahuje celkem 15 sonetů (mandel byla dříve užívaná jednotka míry, označující 15 kusů). Jedná se převážně o milostnou lyriku a stejně jako v jiných sbírkách je patrné, že autorem je zralý muž – často bilancuje, vzpomíná na mládí a hodnotí ze stanoviska léty zkušeného člověka (např. *Sonet o konci souboje*). Poezie zde nabývá temnější podoby, než tomu bylo v některých dřívějších sbírkách.

¹¹ ČEPELKA, Miloň. *Deník haiku 2: 2010-2011*. Řitka: ČAS, 2012.

¹² Tamtéž, s. 9.

¹³ Tamtéž, s. 11.

¹⁴ Tamtéž, s. 13.

¹⁵ Tamtéž, s. 21.

¹⁶ Tamtéž, s. 133.

¹⁷ ČEPELKA, Miloň. *Druhý mandel sonetů*. Řitka: ČAS, 2013.

Na půl cesty mezi beletristickou a poetickou tvorbou Miloně Čepelky se nachází laskavá knížka pro děti, s názvem *Běží ježek alejí* (1965).¹⁸ Přestože (anebo možná právě proto, že) se jedná o prózu pro děti a mládež, text obsahuje i krátkou rýmovanou říkanku, kterou si pobrukuje ježek na své cestě k jabloňové aleji.

Mezi povídkovou tvorbu Miloně Čepelky lze zařadit knihy *Svědectví inspektora Toufara a jiné povídky* (2011)¹⁹ a druhou povídkovou sbírku *A jestli neumřel / a jiné povídky /*, která byla vydána v roce 2013.²⁰ Obě knihy spojuje téma odchodu z tohoto světa. Obě sbírky se nesou v těžkém a tajemném tónu s hororovými prvky, které často zastupují setkávání se s mrtvými anebo „oním“ světem obecně. Sbírkou *A jestli neumřel* však oproti první zmíněné knize o něco silněji upírá svou pozornost na běžný pozemský život, mezilidské vztahy a problémy každodenního života. Nad každodenním životem se zamýšlí i stařec v přátelském rozhovoru se smrtí: „*On – ,Tak si to pro jasnost zopakujeme. Co je život?‘ Ona – ,Proces, během kterého se člověk zbavuje jedné iluze za druhou... ‘*“²¹

Mezi kratší beletristické útvary spadá i Čepelkova čerstvě vydaná kniha *Monology k živým i mrtvým*.²² Drobná knížka obsahuje jedenáct zhuštěných, vyčerpávajících monologů, které jsou odpovědí na otázky v jejich názvu. Autor zde nahlíží ještě hlouběji pod povrch. Jednotlivé monology jsou velmi intimní, vyjadřují skrytou bolest, emoční zranění i nenaplněné touhy jejich vypravěčů.

V novele *Poklesky rozverné snoubenky*²³ jsme svědky života mladé dívky, která postupně dospívá ve zralou ženu. Novela obsahuje erotické a částečně i psychologické prvky. Jako zajímavost lze uvést, že přestože kniha byla vydána v roce 2007, vytvořil ji Čepelka již v letech 1972 – 1973. Kniha je také částečně autobiografická, převážně se však jedná o čirou fikci, jak autor zmiňuje již v úvodu.

*Bezdětný otec a syn*²⁴ je další novelou Miloně Čepelky. Příběh tentokrát sleduje osud neplodného prokurátora Pavla Bednáře, který se v poněkud svérázné krizi středního věku

¹⁸ ČEPELKA, Miloň. *Běží ježek alejí*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1965.

¹⁹ ČEPELKA, Miloň. *Svědectví inspektora Toufara a jiné povídky*. Řitka: ČAS, 2011.

²⁰ ČEPELKA, Miloň. *A jestli neumřel... /a jiné povídky /*. Řitka: ČAS, 2013.

²¹ Tamtéž, s. 97.

²² ČEPELKA, Miloň. *Monology k živým i mrtvým*. Řitka: ČAS, 2016.

²³ ČEPELKA, Miloň. *Poklesky rozverné snoubenky*. Řitka: DARANUS, 2007.

²⁴ ČEPELKA, Miloň. *Bezdětný otec a syn*. Řitka: DARANUS, 2007.

snaží vypátrat své potomky – počaté před mnoha lety bez jeho přímé účasti. Do těžko uvěřitelných situací vstupuje autor knihy příležitostnými poznámkami, které komentují dané situace i principy samotné literární tvorby.

Rozmanitost Čepelkovy literární tvorby je patrná již z výše uvedených poznámek. Za připomenutí stojí rovněž fakt, že se autor v současné době stále nachází v plodném období. Nelze tedy vyloučit, že jeho čtenáři budou příjemně překvapeni i v letech nadcházejících.

1.4 Metoda orální historie

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, účelem výzkumu je získat ucelenější pohled na kulturní a intelektuální život Opočna a jeho blízkého okolí v době mládí Miloně Čepelky, a zároveň zjistit, jakým způsobem ovlivnilo jeho budoucí působení v kulturní a umělecké sféře. Z dostupných pramenů lze konstatovat, že existuje určité množství drobných článků z nejrůznějších periodik, která se věnují dobové kultuře Opočna, Dobrušky a nejbližšího okolí. O samotném Miloni Čepelkovi, ani o kultuře Opočna obecně, však dosud žádná rozsáhlejší publikace nebyla sepsána. Z toho důvodu jsem shledala za vhodné ve své práci využít metodu orální historie, díky které jsem takový pramen vytvořila. Tato práce si tak právě klade za cíl zaplnit tuto mezeru a podat obraz tehdejšího kulturního života, ve vztahu k životu Miloně Čepelky, významného opočenského, respektive pohořského rodáka. Bude tak učiněno za pomoci zmíněné metody *orální historie* (oral history), ze které budu vycházet.

S touto metodou jsem se blíže seznámila především v literatuře historika Miroslava Vaňka, který se jí zabývá a sepsal, či se podílel na sepsání několika publikací, věnujících se právě orální historii. Vycházela jsem z nich jednak při přípravě na výzkum, při samotném výzkumu a stejně tak při následujících činnostech souvisejících s touto bakalářskou prací. Díky využití této metody jsem pro svou práci získala cenný pramen, a to sice autorizované přepisy jednotlivých nahrávek.

Pokud bychom si položili otázku *Co je to vlastně orální historie?*, záhy bychom zjistili, že není zcela jednoduché na ni odpovědět. Jako laické vysvětlení často bývá představována jako „obraz (lidské) minulosti popsany vlastními slovy“²⁵. Jedna z možných definic orální historie pak zní: „*Jedná se o řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události,*

²⁵ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 9.

procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“²⁶

Motivací pro využití této metody pro mě tedy bylo především získání nových poznatků a seznámení se s individuálními prožitky a názory Miloň Čepelky na tehdejší život ve formě jeho osobních vzpomínek, díky čemuž bych lépe pronikla do problému a získala jasnější představu o době, v níž Miloň Čepelka vyrůstal. Existují však i další důvody, proč může být orální historie pro výzkum přínosná.

Alessandro Portelli v eseji *What makes oral history different* uvádí různé aspekty, kterými se orální historie odlišuje, a které z ní činí užitečnou metodu. Ústní prameny nám podle Portelliho neříkají jen to, co lidé udělali, ale i to, co chtěli udělat, v co věřili, že dělají, nebo co si teď myslí, že udělali. *Subjektivita* je podle něj stejně tak záležitostí historie, jako jsou více viditelná *fakta*. V co informátoři věřili, je vskutku historický fakt, stejně tak jako to, co se skutečně stalo.²⁷ První věc, která dělá orální historii odlišnou, tedy je, že nám říká méně o *událostech*, než o jejich *významu*. To však neznamená, že orální historie nemá žádnou faktickou platnost. Rozhovory často odkrývají neznámé události, nebo neznámé aspekty známých událostí; vždycky vrhnou nové světlo na neprobádanou oblast každodenního života nevládnoucích vrstev. Jediný problém u ústních zdrojů se týká ověření.²⁸

Pokud jde o vývoj samotné metody, za kolébku orální historie bývají považovány Spojené státy americké. V roce 1948 založil Allan Nevins spolu se svým žákem a přítelem Louistem M. Starrem první orálněhistorické centrum při University of Columbia (*Columbia Oral History Office*) v New Yorku a pořizování interview se doslova „rozjelo ve velkém“. Svůj podíl na rozšíření orální historie měl i vynález přenosného kotoučového magnetofonu.²⁹ Vývoj orální historie byl v úzkém vztahu s technologickým pokrokem, který metodu velmi ovlivňoval. V posledních letech se orální historikové vyrovnávají s důsledky digitální

²⁶ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 9.

²⁷ PORTELLI, Alessandro. *What makes oral history different*. In: PERKS, Thomson. *Oral history reader*. London and New York: Routledge, 1998, s. 67.

²⁸ Tamtéž, s. 67.

²⁹ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 30.

revoluce, která proměnila způsoby vzniku i zpřístupňování poznatků z orálně-historických výzkumů.³⁰

Už v počátcích vývoje metody se v USA konstituovaly tři základní přístupy k orální historii. Prvním zůstával kolumbijský, zaměřený na vlivné a mocné z okruhu tzv. WASP, tedy *příslušníky bílé elity* anglosaského původu. Druhý, který vznikl při nově zakládaných univerzitách a vysokých školách po celých Spojených státech, se orientoval na mapování osudů „*bezdějných*“ a „*vyločených*“ skupin obyvatelstva (nižší sociální vrstvy, etnické a náboženské menšiny, přistěhovalci, ženy apod.). Třetí model se objevoval napříč všemi státy Unie kolem regionálních institucí a věnoval se snahám zachytit a uchovat *lokální dějiny*, tradice a osudy místních lidí (ang. *community history*).³¹ Z těchto tří přístupů splňuje můj výzkum právě třetí přístup, týkající se lokální historie, ale částečně i ten první.

S vývojem orální historie úzce souvisí rovněž tzv. čtyři paradigmatické revoluce (Four Paradigm Transformations in Oral History³²), které ve stejnojmenné eseji nastínil Alistair Thomson. Thomson rozdělil časovou osu vývoje orální historie na čtyři podstatné milníky, mezi něž patří v první řadě tzv. *poválečná renesance paměti* jako pramenu pro dějiny „lidstva“. Za ní následuje vývoj od 70. let, který zahrnuje *post-pozitivistický přístup k paměti a subjektivitě*. Od 80. let přichází čtvrtá změna paradigmatu, známá jako *proměna ve vnímání role orálního historika* jako tazatele a analytika. Čtvrtou a prozatím poslední revolucí, která stále probíhá, je tzv. *digitální revoluce*, kterou datujeme od pozdních 90. let a počátku 21. století. Podle Thomsona se teorie a praxe orální historie hluboce proměnila od svých počátků (po 2. světové válce) a tyto změny doprovázely a ovlivnily širší historiografický a metodologický posun.³³ Přestože smysl vzniku a schématu vývoje orální historie se mezi jednotlivými zeměmi lišil, specifické společenské a intelektuální síly zformovaly současný přístup k orální historii a ovlivnily výzkumníky na poli orální historie po celém světě.³⁴

³⁰ VANĚK, Miroslav. Globalizace a digitální revoluce aneb čtvrtá vývojová fáze orální historie: Ohlédnutí za 14. mezinárodní konferencí orální historie v Sydney. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2006, 13(1-2), s. 276–278.

³¹ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 33.

³² THOMSON, Alistair. *Four Paradigm Transformation in Oral History*. *The Oral History Review*, Vol. 34, Issue 1, pp. 49–70, ISSN 0094-1223, electronic ISSN 1533-8592.

³³ Tamtéž, s. 50.

³⁴ Tamtéž, s. 50.

První paradigmatická revoluce – *poválečná renesance paměti*, znamená podle Thomsona návrat k ústním výpovědím. Tento typ pramenů užívali historikové v jisté formě již od dob starověku, změnu přinesl rozvoj akademického vědního oboru historie v 19. století, kdy držely prvenství písemné zdroje, zatímco ústní výpovědi byly opomíjeny. Pozvolné přijetí užitečnosti a platnosti ústních výpovědí a rostoucí dostupnost přenosných magnetofonů utvořily základy pro rozvoj historie po druhé světové válce. Kritikové orální historie tvrdili, že paměť je nespolehlivý historický pramen. Tomuto tvrzení odporoval Paul Thompson, který byl odhodlaný dokázat legitimitu a platnost přístupu.³⁵

Druhá změna paradigmatu v orální historii – *post-positivistický přístup k paměti* – byla částečně odpovědí pozitivistickým kritikům, z velké části tradičních písemných historiků konzervativního politického přesvědčení, kteří se zaměřili na nespolehlivost paměti. Jádrem kritiky bylo tvrzení, že paměť mohla být překroucena vlivem různých faktorů – např. nostalgií v období stáří, osobní zaujatostí, vlivem kolektivních a retrospektivních verzí minulosti apod. Reakcí orálních historiků bylo vyvinutí vlastních příruček, které poskytovaly užitečné rozcestníky pro čtení pamětí a jejich kombinování s dalšími historickými prameny, aby se zjistilo, co se v minulosti stalo. V pozdních 70. letech pak také odporovali, že tato tzv. nespolehlivost paměti je zároveň její předností (subjektivita paměti poskytuje vodítko také pro vztahy mezi minulostí a přítomností, mezi pamětí a osobní identitou, a mezi individuální a kolektivní pamětí). Orální historici se také potýkali s kritikou ze strany socialistických historiků, kteří byli kritičtí k názoru, že orální historie je nezbytně radikální a demokratická.³⁶

Třetí revoluce v orální historii zahrnuje podle Alistaira Thomsona *paradigmatický přesun v našem přístupu k „objektivitě“* orálního historika jako tazatele a analytika. Jedním z primárních zájmů kritiků orální historie v 70. letech bylo, že historici vytvářeli, a tudíž přespříliš ovlivňovali, své prameny. Orální historici jako Portelli, Passerini, Frisch aj., se zabývali možností objektivitě a oslavovali subjektivitu vztahu v interview).³⁷ Tématem objektivitě a subjektivitě se budu detailněji zabývat níže, v samostatné kapitole.

Nyní se podle Thomsona nacházíme uprostřed čtvrté, závratné *digitální revoluce* v orální historii, jejíž výsledky je nemožné předpovědět. E-mail a internet podporují mezinárodní dialog v orální historii, ale nové digitální technologie přetvářejí způsoby, jakými nahráváme,

³⁵ THOMSON, Alistair. *Four Paradigm Transformation in Oral History*. The Oral History Review, Vol. 34, Issue 1, pp. 51–53, ISSN 0094-1223, electronic ISSN 1533-8592.

³⁶ Tamtéž, s. 53–57.

³⁷ Tamtéž, s. 61–65.

uchováváme, interpretujeme, sdílíme a prezentujeme orální dějiny. Thomson odhaduje, že brzy již budeme všichni nahrávat interview na počítačích, jelikož už nyní můžeme používat webkamery k vedení virtuálních rozhovorů s lidmi na druhé straně světa. Jsme uprostřed rapidních změn a tato digitální revoluce stále probíhá. Budoucnost orální historie a role orálního historika podle Thomsona nikdy nebyla tak vzrušující a nejistá, jako dnes.³⁸

Do roku 1973 vznikaly v USA různé projekty, kde hráli důležitou roli svědci (účastníci, anebo znalci) významných nedávných událostí. Byly s nimi vedeny rozhovory, jejichž cílem bylo objasnit z různých aspektů historické poznání těchto událostí.³⁹

Po vzoru Kolumbijského centra záhy začínají po celých USA vznikat další podobné instituce a postupně se šíří i za oceán, do Evropy – Velká Británie, Itálie, Německo, Francie, Finsko – ale dokonce i Číny. U nás se orální historie v moderní podobě začala rozvíjet až po roce 1989, tedy po pádu totalitního režimu.⁴⁰ Vzhledem k nedostatku odborné literatury však nějaký čas trvalo, než se historická obec s touto metodou, respektive s její teorií a metodikou seznámila. I z toho důvodu není dodnes nabídka odborné literatury příliš rozsáhlá, jádro tvoří publikace Miroslava Vaňka.

Samozřejmě je třeba vzít v úvahu skutečnost, že orální historie není úplnou novinkou dvacátého století. Skrývá v sobě jistý paradox, neboť bývá označována jako nejmladší a zároveň nejstarší metoda historického bádání.⁴¹ Před vynálezem písma byla lidská paměť sdílena ústně pomocí různých forem vyprávění. „*Od nejstaršího období vývoje lidské civilizace existuje snaha a potřeba člověka ‚zachytit‘ a uchovat obraz minulosti.*“ Příkladem mohou být báje, pověsti a legendy. „*Ještě dříve, než byl takový příběh uchován a dalším generacím zprostředkován pomocí písma, byla nosičem informací lidská paměť.*“⁴²

V rámci výzkumu bude jako výzkumná strategie použit kvalitativní výzkum, který je pro metodu orální historie typický. Kniha *Naslouchat hlasům paměti* od výše zmíněného

³⁸ THOMSON, Alistair. *Four Paradigm Transformation in Oral History*. The Oral History Review, Vol. 34, Issue 1, pp. 68–70, ISSN 0094-1223, electronic ISSN 1533-8592.

³⁹ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 28. Hlasy minulosti.

⁴⁰ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 80.

⁴¹ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 18. Hlasy minulosti.

⁴² VANĚK, Miroslav. *Orální historie: metodické a technické postupy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 9. Skripta (Univerzita Palackého).

autora Miroslava Vaňka obsahuje následující pasáž, která objasňuje hlavní rysy orální historie.

„Orální historie je charakterizována hned několika rysy, které ji odlišují od jiných metod vědecké práce. V první řadě se jedná o kvalitativní metodu výzkumu, která je typická svým demokratizujícím pojetím dějin. Oproti jiným přístupům – jako jsou např. tradičně pojímané politické, hospodářské, sociální nebo vojenské dějiny, zpracovávané často na základě ‚neorálního‘ pramenného materiálu – se snaží ‚dát slovo‘ opomíjeným (tzv. bezdějinným) vrstvám společnosti, více reflektuje tzv. malé dějiny (mikrohistorie), individuální prožitky, dějiny ‚psané zdola‘ (history from below), rozměr každodennosti apod. Za kvalitativní výzkum se považuje takové bádání, které sdělení jednotlivce vnímá jako svébytnou poznávací hodnotu a nesnaží se jeho obsah zobecnit za pomoci kvantifikujících (např. statistických) postupů do širších celků.“⁴³

Výše uvedené lze tedy shrnout tvrzením, že historik dnes narátora nechápe jako statistickou jednotku, ale jako osobnost, individualitu. V centru zájmu je dnes prožitek určitého historického procesu jednotlivcem (tzn. narátorem).⁴⁴ K životnímu příběhu Miloně Čepelky budu tedy přistupovat v souladu s touto metodou výzkumu, tzn. bez jakéhokoliv zobecňování kvantifikujícími postupy.

V textu samotné práce se příležitostně setkáme s pojmem „narátor“ a v protikladu k tomu s pojmem „tazatel“. Bylo by tedy vhodné pro úplnost doplnit jejich význam. Tazatelem se rozumí ten, jehož role je popsána jako „*postup zasvěceného motivátora, profesionála seznámeného se zkoumanou problematikou, psychologa zvládajícího naklonit si ‚srdce dotazovaného‘ i partnera v rozhovoru.*“⁴⁵ Tazatel v podstatě rozhovor vede, pokládá otázky, usměrňuje rozhovor a současně si s narátorem postupem času vytváří zvláštní vztah. Role tazatele není tak jednoduchým úkolem, jak by se mohlo zdát. Kromě náročné přípravy na rozhovor se tazatel během nahrávání musí soustředit na více věcí najednou a musí tak zvládnout udržet pohromadě rozptýlenou pozornost. Samotné nahrávání (dotazování) je nesmírně vyčerpávající a v některých případech může být vyčerpávající i v emoční rovině, zejména pokud se ve zpovědi narátora objevují traumatické zkušenosti apod. Zjednodušeně řečeno – tazatel skutečně není někdo, kdo jen „sedí u kávy a povídá si“.

⁴³ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 16.

⁴⁴ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, 175 s. Hlasy minulosti.

⁴⁵ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 135.

Narátořem se oproti tomu rozumí osoba dotazovaná, tedy ta, která vypráví svůj příběh. V případě této práce jsem vedla rozhovory pouze s jedním nářátorem, kterým byl Miloň Čepelka, proto lze v textu pod tímto pojmem rozumět automaticky právě jeho.

Nejdůležitější techniku sběru dat pro mě v tomto výzkumu představovaly rozhovory s Miloně Čepelkou, které jsem jakožto autorka výzkumu uskutečnila v průběhu srpna 2014. Rozhovory jsem zaznamenávala na nahrávací zařízení a následně v průběhu září provedla přepisy jednotlivých záznamů, které byly po kontrole nářátorem v říjnu 2014 autorizovány. Celkem se uskutečnily čtyři nahrávací dny, každé nahrávání trvalo přibližně 60 – 90 minut, což je orálními historiky pokládáno za ideální délku nahrávání. Z přepisů, které jsou součástí mého osobního archivu, budu v práci ve značné míře čerpat a opírat se o ně, jelikož jsou pro práci nenahraditelným zdrojem informací.

1.5 Další prameny

Metodologie orální historie vyžaduje využití všech dostupných pramenů, což umožňuje kvalitní analýzu a interpretaci získaných rozhovorů.⁴⁶ Kromě výše zmíněného pramenu v práci využiji i různé drobné články z regionálních periodik, které se věnují kulturnímu životu Opočna v minulosti, například Opočenský zpravodaj, Kulturní kalendář Opočna, apod. V práci se také objeví citace z publikací, které se věnují historii Opočna a Dobrušky. Stejně tak jsem při studiu tématu využila lokální kroniku města Opočna, na jejímž přepisu a digitalizaci jsem se v roce 2014 podílela. V průběhu psaní práce jsem však usoudila, že tato kronika není pro tuto práci příliš relevantní, tudíž v samotném textu obsažena nebude. Na konci roku 2014 vydalo občanské sdružení ABAKUS za finanční podpory Miloně Čepelky publikaci *Vzpomínky na Opočno*. Vznik této publikace byl pro mě velkým překvapením, avšak rozhodla jsem se ji rovněž pro účely práce použít. V neposlední řadě jsem také nastudovala dostupné články na internetu, vztahující se k tématu práce.

1.6 Etické otázky výzkumu – etika a legislativa v orální historii

Etické otázky vyvstávají při jakémkoliv výzkumu, tedy ani v případě metody orální historie tomu není jinak. Co víc – *„Etika a legislativa jsou vedle rozhovoru hlavními pilíři orální*

⁴⁶ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, 175 s. Hlasy minulosti.

historie.“⁴⁷ Před zahájením výzkumu je dobré se seznámit s Etickým kodexem České asociace orální historie (COHA), jenž ukládá určitá pravidla a povinnosti vůči narátorům, ale stejně tak i odborné veřejnosti.⁴⁸ COHA při sepsání kodexu vycházela ze zkušeností dalších zahraničních oborových organizací.

Je také třeba mít na paměti, v jakých rolích proti sobě vystupují tazatel a narátor, tedy účastníci rozhovoru. „*Orálně historický rozhovor se stává vzájemným dáváním a braním, které je naprosto protikladné eventuální instrumentalizaci narátora pro potřeby tazatele a jeho výzkumného záměru, která samozřejmě také možná je, ovšem jen jako hrubé porušení etických zásad orálněhistorické práce. Tato výměna rolí mezi subjektem a objektem nemá v žádné jiné vědecké disciplíně obdobu. Předmět výzkumu tu zůstává předmětem, výzkumný pracovník subjektem výzkumu po celou dobu práce.*“⁴⁹ Z výše uvedených rolí logicky vyplývá mimo jiné i to, že je více než vhodné věnovat pozornost legislativě orální historie.

Zatímco ve Spojených státech a v Kanadě existují velmi tvrdá pravidla a opatření zahrnující například povolení provádění rozhovorů ze strany univerzitních komisí pro etiku výzkumu, které jsou podřízeny prohlášení trikoncilu *Aplikování etiky při výzkumu zahrnujícím lidské osoby* z roku 1998, dále zachovávání anonymity mluvčího a zničení dat po skončení výzkumu apod., v evropských podmínkách tak tvrdá opatření neexistují.⁵⁰ Jednotlivé projekty podléhají především zákonu na ochranu osobních údajů, případně archivnímu zákonu. V současné době se orální historie v mezinárodním prostředí řídí zásadami dvou organizací – Mezinárodní asociace orální historie (International Oral History Association – IOHA) a Americké antropologické asociace (American Anthropological Association – AAA).⁵¹

Vzhledem k tomu, že u nás je nutné dodržovat zákon o ochraně osobních údajů (č. 101/2000 Sb.), svého narátora jsem ihned informovala nejen o účelu a cíli mého výzkumu, ale také jsem ho zavčas obeznámila s právy a povinnostmi narátora i tazatele a rovněž

⁴⁷ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 209.

⁴⁸ Badatelský řád. *Centrum orální historie* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2014. Dostupné z: <http://www.coh.usd.cas.cz/moodle/>

⁴⁹ PETRÁŠ, Jiří (ed.), *Příběh je základ...a lidé příběhy potřebují...aneb Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Sborník příspěvků z konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 2009. *Jihočeský sborník historický* – Supplementum 3. České Budějovice JČM 2010, s. 9.

⁵⁰ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 210.

⁵¹ Tamtéž, s. 210.

s procesem autorizace. Anonymizace v našem případě nutná nebyla, proto se v práci díky svolení narátora budou moci vyskytovat konkrétní jména, názvy, místa apod. Nahrávky rozhovorů budou uloženy v mém osobním archivu a bez výslovného svolení narátora k nim nebude umožněn přístup jiným osobám. Takto jsem se rozhodla již v počátečních fázích výzkumu, především v souladu s faktem, že „*Pro narátora znamená odevzdání rozhovoru do archivu otevření jeho životního příběhu cizím osobám.*“⁵²

Přestože narátor projevil značnou dávku důvěry a zpočátku vůbec netrval na tom, abychom se dohodli písemně na zpracování a nakládání s rozhovory (dokonce jsem zaznamenala určité vyhýbání se), nakonec jsme tak přece jen učinili, abychom měli oboustranně jistotu, že vše proběhne korektně a správně po formální stránce. Využita byla Smlouva o poskytnutí práv a Souhlas s publikací rozhovoru, ve kterém byly vymezeny podmínky nakládání s nahrávkou a přepisy. Samotný přepis rozhovorů narátor dostal k prostudování a kontrole, následně jej po drobných úpravách schválil a dokončili jsme autorizaci.

1.7 Průběh výzkumu

Přípravu na výzkum jsem zahájila přibližně půl roku před samotným nahráváním. Zahrnovala zejména seznámení se s metodologií orální historie, ale stejně tak i s dostupnými prameny vztahujícími se k této práci. Pozornost byla rovněž věnována bližšímu prozkoumání díla a aktivit narátora. Rozhovory s narátorem se uskutečnily v předposledním srpnovém týdnu, mezi 18. – 22. srpnem 2014. Z narátora ve většině případů sálala energie, ochota a sdílnost. První den jsem dala prostor pro jeho volné vyprávění, které jsem nijak nenarušovala, vyjma odpovědí na otázky ze strany narátora. Další dny jsem vždy stanovila klíčová témata, která jsme poté postupně rozebírali a doplňovali. Forma interview se opravdu blížila životopisné zpovědi, narátor většinu času mluvil sám, aniž bych jej musela příliš pobízet nebo usměrňovat, naopak jsem místy měla problém do rozhovoru zasáhnout, pokud bylo třeba. Dalo by se tedy diskutovat o tom, zda-li lze tento způsob označit za rozhovor. Narátor však v rozhovoru dobře udržoval tematickou linii, a pokud od tématu odbočil, vždy se k němu nakonec vrátil, takže vesměs všechny nahrávací dny hodnotím z hlediska splnění účelu pozitivně.

⁵² VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 210.

1.8 Analýza a interpretace rozhovorů

„Podíval se na mě hnědýma očima, zapadlýma hluboko do tváře, očima, pod nimiž visely nepřiliš pěkné ducaté pytlíky. Udělejte si pohodlí, nalévejte si bez ostychu. Chcete-li ten příběh vyslechnout od začátku až do konce, musíte se obrnit trpělivostí...“⁵³

Příběh Miloně Čepelky jsem vyslechla podobně jako mladík, který v tajuplné povídce *Svědectví inspektora Toufara* naslouchá školnímu inspektorovi. Podobný byl i vztah tamějšího „narátora“ a „tazatele“, kde hrál rovněž určitou roli značný věkový rozdíl. Kromě toho při vedení rozhovoru vstupují na scénu i genderové aspekty. Jednoduše řečeno – jiný je vztah narátora a tazatele přibližně stejného věku a pohlaví, odlišný pak vztah tazatele, kde může vzniknout jistá propast tvořená věkovým rozdílem a rozdílným pohlavím tazatele a narátora. I přesto, že mě s panem Čepelkou dělily obě tyto skutečnosti, rozhovory se vedly v uvolněné atmosféře. Místy však bylo možno pozorovat určitý pedagogický přístup narátora, který čas od času vyprávěl či vysvětloval podobným stylem, jako by stál za katedrou a vzhlížely k němu oči školáků. Nelze vyloučit, že tento způsob projevu Miloň Čepelka získal během svých učitelských let. Zmíněný způsob vyprávění ale ne vždy byl na škodu, považovala jsem celkově tento přístup spíše za přínosný, neboť vyprávění bylo lehce stravitelné a srozumitelné.

V rámci kvalitativního výzkumu hraje analýza nezastupitelnou roli, je v podstatě provázána s celým výzkumem. Klíčovou roli zde hraje pochopení skrytých významů. V práci budu analyzovat primární data, kterými je životopisná zpověď (tedy vzpomínky) narátora. Analýza a interpretace vzpomínek Miloně Čepelky bude zaměřena na to, jak sám narátor vzpomíná na období svého dětství a mládí na Opočně, jak se jemu osobně jevilo tehdejší kulturní a intelektuální zázemí. Nesmíme však opomenout fakt, že tato doba již dávno minula a narátor tedy samozřejmě na onu dobu nahlíží „dnešními očima“. Rovněž je nutno počítat s určitou mírou autostylizace, podobně jako je tomu třeba u ego-dokumentů typu deníku, korespondence, memoárů apod. Jako tazatelce mi ovšem nepřísluší zpochybňování jakýchkoliv tvrzení narátora. Při analýze jsem však nahlížela i do protokolů o rozhovorech, které jsem vyhotovovala vždy po uskutečnění každého rozhovoru. Protokol o rozhovoru mimo jiné obsahuje mimoslovní projevy narátora, nebo mimořádné události během nahrávání, jelikož tyto subinformace věrně dokreslují průběh nahrávání a především osobnost narátora.⁵⁴

⁵³ ČEPELKA, Miloň. *Svědectví inspektora Toufara a jiné povídky*. Řitka: Čas, 2011, s. 33.

⁵⁴ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 174–175.

V některých částech rozhovorů jsem se také setkala s určitou mírou vyhýbání nebo zdánlivé nejistoty narátora, která by teoreticky mohla, ale samozřejmě také nemusela, pramenit ze záměru zatajení či přetváření jednotlivých událostí. Pokud jsme kupříkladu hovořili o absolvování studia, přijetí na vysokou školu, nebo výkonu povolání, narátor se často vyjadřoval přibližně v tomto duchu: „Jak to je možné, že mě vzali, že jsem neměl žádné problémy – to opravdu nevím, jak je možné. Prostě to vždycky nějak vyšlo.“

Na mluveném projevu Miloně Čepelky se projevila léta praxe, kterou nabyl v rámci mnoha rozličných povolání, počínaje učitelstvím, přes moderování v rádiu, až po dlouholetou zkušenost s herectvím, a to nejen v Divadle Járy Cimrmana. Sdělení z jeho úst tryskala jako nezadržitelný pramen, naprosto přirozeně a zpravidla bez jakýchkoliv prodlev či pauz. Jednotlivé věty tvořily dlouhý monolog, který pan Čepelka pronášel zcela zpatra s mistrovskou obratností. Jen místy jsem našla prostor, abych usměrnila rozhovor, doplnila sdělení otázkou, nebo přehodila výhybku, abychom se tematicky dostali na jinou kolej. Během vypravování pana Čepelky jsem neměla šanci se „nudit“, naopak jsem nevěděla, na co se zaměřit dříve, jelikož narátorovo tempo bylo skutečně neuvěřitelné. Z jeho stylu slovního projevu jsou opravdu patrná povolání, kterým se celý život věnuje. Kultivovaný projev, artikulace, široká slovní zásoba a prakticky nulové množství „slovní vaty“. Narátor hojně používal gestikulace, měnil výrazy ve tváři dle obsahu sdělení, a během této „prohlídky napříč jeho životem“ neustále upíjel z šálku svou kávu a příležitostně zobal sušenky. Působil velice mile, sebejistě, uvolněně, upřímně a přirozeně.

Vše probíhalo v klidné, pohostinné atmosféře, v pracovně domu Čepelkových, kde jsem se příležitostně setkávala i s Hankou, manželkou pana Čepelky. Tazatel se v rámci výzkumu mnohdy musí potýkat s rušivými vlivy, kterým ne vždy lze zcela zabránit. Většinou jsou těmito vlivy třetí osoby, tedy ve většině případů členové rodiny, děti, případně zvířata obývající prostory domu. Ze strany Hanky, manželky narátora, však nedocházelo k narušení samotných nahrávání, pravděpodobně díky mnoha letem zkušeností nám s pochopením poskytla naprosté soukromí a dostatek klidu pro zaznamenávání vzpomínek. Dostatek klidu a dobrá akustika se projevily i na kvalitě audio nahrávek, která spolu s výrazným projevem a výbornou artikulací narátora značně usnadnila proces přepisů, který je sám o sobě zdlouhavou, mravenčí prací.

1.9 Subjektivita – objektivita – reflexivita

Další z velkých otázek, které vyvstávají při setkání se s orálně-historickým výzkumem, je téma objektivity a subjektivity, které prostupuje celým výzkumem a týká se jak narátora, tak tazatele. Hned na úvod chci předeslat, že „*Subjektivita výpovědi je součástí standardu orálněhistorické práce, kterou je třeba přiznat a počítat s ní. Je přítomna v každé práci v duchovních a společenských vědách prostě proto, že badatel sám je součástí zkoumání a absolutní objektivita zde prostě není možná.*“⁵⁵ Stejně tak jsou ovšem problematické i samotné rozhovory, jakožto zdroje informací, protože „*Narátoři se sami rozhodují, co říci a co ne, sami rozhodují o tématech, kterým se budou věnovat více, a tématech, kterým se vyhnou...*“⁵⁶ V předchozích kapitolách bylo uvedeno, že musíme brát v potaz časový odstup, se kterým narátor vzpomíná na léta již minulá, důvody a okolnosti, za jakých rozhovor poskytl apod. Právě z tohoto důvodu jsou podle Vaňka údaje obsažené v rozhovorech v porovnání s jinými prameny bytostně subjektivní. Tato vlastnost však má být badatelem vnímána právě jako výhoda, kvalita, kvůli které rozhovory primárně pořizuje.⁵⁷

Valerie Yow ve své esejí *Do I like them too much?*⁵⁸ uvádí, že ideál vědecké objektivity byl rozebírán i v jiných vědeckých disciplínách kromě historie, například v antropologii a sociologii (kde obojí bylo ovlivněno fenomenologií a hermeneutikou), ale i v životopisech či feministických teoriích. Valerie Yow připomíná, že myšlenky vyvinuté v jedné vědecké disciplíně jsou převzaty lidmi pracujícími v jiných disciplínách. V antropologii v 60. letech několik výzkumníků vyvíjelo etnografickou teorii, založenou na uvědomění si proniknutí něčího já do průzkumu a interpretací údajů. Čím dál častěji se používal termín „reflexivita“. Mnoho antropologů, kteří psali v sedmdesátých letech, užívalo reflexivitu ve významu kritizování a pochopení jejich vlastního výzkumného procesu. Zde Yow odkazuje na Jamese Clifforda a Clifforda Geertze, kteří přesvědčivě prohlašovali, že subjektivita musí být přiznána a může tak pomoci k pochopení výzkumného procesu. Dennis Tedlock pak použil modelu intersubjektivní, která znamená, že prozkoumány musejí být především výzkumníkovy otázky a odpovědi informátora. V 70. letech 20. století se

⁵⁵ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 17.

⁵⁶ Tamtéž, s. 17.

⁵⁷ Tamtéž, s. 18.

⁵⁸ YOW, Valerie. *Do I like them too much?* *Oral History Review*. 1997, roč. 24, č. 1, s. 55 – 79.

feminističtí teoretici zabývali otázkami mocenských vztahů ve společnosti. Rozebírali třídní pozici a sexuální asymetrii fungující v mezilidských vztazích. Jejich myšlenky byly použity pro situace rozhovoru. V roce 1977 bylo vydání *Frontiers* věnováno orální historii jako způsobu vzestupu historie žen. Příspěvatelé se zamýšleli, jak rozdíl v kultuře mezi narátorem a tazatelem, jako třeba pohlaví, rasa, třída, etnicita a regionální příslušnost, ovlivňují rozhovor. Feminističtí výzkumníci využívající hloubková interview byli zaujati tím, jak dominantní pozice výzkumníka může potlačit narátora. Valerie Yow tvrdí, že když předstíráme, že se uvnitř nás neděje nic, co ovlivňuje výzkum a interpretaci, bráníme tak sobě využití základního nástroje průzkumu. V některých případech podle ní čtenář potřebuje vědět, co ovlivnilo průzkum a interpretaci. Dle slov Valerie Yow zásadní problém spočívá v tom, že jak narátor, tak tazatel mají vlastní názor na to, co je důležité a co ne. Jinými slovy, oba účastníci interview považují za podstatné a vhodné ke sdělení něco jiného. Tento rozdíl v chápání důležitého a ne tolik podstatného pramení například z rozdílu věku, pohlaví, etnicity apod. Vlivy pohlaví na konverzaci se zabývá zejména sociolingvistika. Některé ze studií lze uplatnit na případ rozhovoru. Dalším aspektem rozhovoru je tazatelova potřeba – zejména emoční. Jednou z možností interakce dvou lidí je také proces, při kterém osoba naplňuje do aktuální osobní situace city k někomu z minulosti. Přenos minulých citů na osobu v současné situaci se může dít v jakémkoliv mezilidském setkání, včetně orálně-historického interview. Může se jednat jak o pozitivní city, tak o negativní. Rozdíly v myšlenkovém přesvědčení mohou také velmi silně ovlivnit rozhovor. Pokud máme podobné názory jako narátor, nebývá problém s empatií. Je však těžké projevit empatii, pokud nenávidíme hodnoty narátora.⁵⁹

Tématu subjektivity a objektivitě se kromě Valerie Yow věnoval také Alessandro Portelli. Ten ve své eseji upozorňoval, že subjektivní charakter narátorova vyprávění bychom právě měli považovat za přínosný, a že ani tazatel nemůže být absolutně nezaujatý a nestranný. Tento fakt bychom si měli uvědomovat, namísto toho, abychom ho násilně potlačovali, a to i přesto, že nám jde především o spolupráci s narátorem, než-li navození určitého konfrontačního klimatu během samotného rozhovoru.⁶⁰

⁵⁹ YOW, Valerie. Do I like them too much? *Oral History Review*. 1997, roč. 24, č. 1, str. 78.

⁶⁰ PORTELLI, Alessandro. What makes oral history different. In: PERKS, Thomson. *Oral history reader*. London and New York: Routledge, 1998, s. 63–74.

Závěr této kapitoly bude tedy věnován stručnému objasnění vztahu narátora a tazatelky, vystupujících v této práci, který dle výše načrtnutých myšlenek Valerie Yow může působit na výzkum a ovlivňovat jej.

K Miloni Čepelkovi mám svým způsobem blízko odjakživa, proto možná bude překvapivé zjištění, že trvalo velmi dlouhou dobu, než jsem se k jeho osobnosti a tvorbě dostala. Vše se navíc událo spíše shodou okolností a náhod. Pocházím z Opočna pod Orlickými horami, malého městečka, kde pan Čepelka strávil celé dětství a mládí, navíc mám velmi pozitivní vztah k divadlu, přesto mi po léta unikala skutečnost, že ve stejném městě se kdysi narodil muž, jehož jméno jsem znala, stejně jako jeho tvář a existenci divadla, v němž působí. Tyto tři úzce související body se však protnulý teprve před pár lety, díky mojí babičce, která se s panem Čepelkou zná již od raného dětství, neboť spolu navštěvovali stejnou školu v Opočně i gymnázium v Dobrušce, prožili spolu první platonickou lásku a dodnes se příležitostně setkávají jako staří přátelé. Při jednom z pozdně večerních rozhovorů s babičkou jsme se dostaly k divadlu. Slovo dalo slovo a tři body byly rázem spojeny. Díky tomu jsem se začala o Miloně Čepelku zajímat hlouběji, což nakonec vyústilo v rozhodnutí zaměřit se na jeho vzpomínky a život v této práci. Pokud jde o město samotné, mé vztahy k němu byly vždy spíše vlažnější. Právě to byl však jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla se mu zde věnovat, protože se domnívám, že nikdy není pozdě na to upevnit neukotvené a zlepšit tak původní podmínky.

Životní zpověď pana Čepelky pak může být (kromě rozdílného věku a pohlaví tazatelky a narátora) ovlivněna například právě odlišnými očekáváními a názory na to, co je důležité a co není. Nelze rovněž vyloučit, že narátor popisoval události a vzpomínky tak, aby se například zavděčil autorce výzkumu, tzv. *krajance*, případně ji neurazil či se jí nějak nedotkl atd. Pokud tedy třeba vzpomíná na Opočno velmi kladně, nemusí to znamenat, že to je v souladu s jeho skutečnými názory. Druhá věc je potom líčení vzpomínek s časovým odstupem, případně jakési melancholické přibarvování vlastních vzpomínek, které je ostatně vlastní mnohým z nás. A to nemluvím o možné stylizaci, kterou vyloučit nelze nikdy, zvláště ne u osob působících v podobné profesi, jako je právě herectví, moderování apod. Narátor také ve většině případů po ukončení rozhovoru pronesl slova ve smyslu: „Snad Vám to k něčemu bude teda...“ – což vlastně dokonale vystihuje nejistotu, obavy a odlišná očekávání v interpersonálních vztazích.

Je třeba vzít v potaz, že mám k Miloni Čepelkovi i jeho aktivitám vesměs pozitivně laděný vztah, podpořený navíc faktem, že oba máme kořeny ve stejném městě. Sice se

rozhodně nepovažuji za „zaslepenou příznivkyni“, ale pokládám za správné sdělit výše uvedené skutečnosti jako vodítko pro čtenáře této práce.

2 Vliv Opočenska a jeho kulturního a intelektuálního prostředí na život Miloně Čepelky

2.1 Volné vyprávění

Standardní průběh interview obvykle začíná tzv. volným vyprávěním. Ve volném vyprávění nejvíce vyniknou první asociace narátora, tedy dotazovaného, což je pro výzkum velkou výhodou. Lze tak zjistit, čemu přikládá narátor největší důležitost a které události a vzpomínky pro něho tudíž nesou hlavní význam. První nahrávací den tak v podstatě Miloň Čepelka „v kostce“ shrnul svůj život, který vytyčují následující vzpomínky. Tyto vzpomínky pak byly v dalších nahrávacích dnech rozvíjeny a doplňovány na základě mých konkrétních dotazů.

Miloň Čepelka své vyprávění zahájil zmínkou o obci Pohoří, ve které se narodil a prožil zde prvních šest týdnů života. Jeho rodiče krátce žili v Pohoří, avšak později se přestěhovali do nově postaveného domu v Opočně. Dále zmiňoval především školu a stejně tak hudební školu, do které chodil od první třídy obecné školy. Zde se učil hrát na housle.⁶¹ Zmiňoval rovněž výuku cizích jazyků, kterou velmi ovlivnila tehdejší politická situace. Konkrétně si např. posteskl, že vzhledem k jistému „poválečnému vlastenectví“ většina žáků tehdy neuměla příliš dobře německy, protože po roce 1945 se většina lidí z pochopitelných důvodů němčiny ráda zbavila.⁶² Kromě toho též zmínil školské reformy, kterých on i jeho vrstevníci zažili mnoho.⁶³ Vcelku obsáhle také vzpomínal na své oblíbené učitele, na ochotnické divadlo a rovněž na knihovnu, do které docházel na výpomoc. S prací v knihovně souviselo i vyprávění o Emilu Vachkovi, autorovi, kterého tehdy s oblibou četl a se kterým se také později seznámil osobně.⁶⁴ Poněkud kratší zkušenost měl se skautem, do kterého začal chodit v roce 1947. Vzhledem k tomu, že skaut byl v roce 1948 zrušen, musel namísto skautu začít chodit do pionýra. Do pionýra dle jeho slov tehdy docházeli všichni jeho spolužáci: „*Tak v pionýru jsem byl, to nešlo nebýt tehdy.*“⁶⁵ Příliš nadšen z této aktivity ovšem nebyl ani tehdy

⁶¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Konkrétně šlo například o rušení gymnázií v roce 1948.

⁶⁴ Emilu Vachkovi bude věnované více prostoru v následujících kapitolách.

⁶⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

a z dnešního pohledu vzpomíná na působení v pionýru takto: „*A měli jsme ten šátek rudej kolem krku a měli jsme recitační soubor. To jo, ten jsem dokonce vedl, a byl jsem hrdej, že jsem mohl mávat. Takhle jsem ten sbor dirigoval, jo jako dirigent orchestr, tak já ty hlasy – jsme byli rozdělení. Bože! Strašný! (pozn.: smích, ujídá sušenky).*“⁶⁶ Kromě pionýra též hrubě načrtnul tehdejší hudební život na Opočně, například *Opočenské hudební soboty*, nebo pěvecké sbory *Mlada a Vorel*.

Značnou část prvního interview Miloň Čepelka věnoval také významným osobnostem Opočna a blízkého okolí, které buď znal osobně (např. jeho tehdejší spolužačka Olga Hostovská), nebo v některých případech převážně z četby či doslechu (např. Emil Vachek, Filip Stanislav Kodym, Karel Poláček a další). Místy zmínil i konkrétní literaturu, kterou tehdy s oblibou „konzumoval“. Jako zajímavost dále uvedl, že do Opočna se již za první republiky vydávaly – tzv. na letní byt – opravdu významné osobnosti z Prahy, např. Julius Fučík a další.⁶⁷

Ve svém vyprávění se zaměřil rovněž na gymnaziální léta v Dobrušce a následné přijímací řízení na vysokou školu.

Hodně prostoru věnoval také studiím v Praze a následnému prvnímu zaměstnání, kterým bylo učitelství na škole v Novém Kníně. Později (od května roku 1961) začal pracovat v armádní redakci Československého rozhlasu, což v interview označil za „*nejkrásnějších osm let života mladého svého*“, a to především z důvodu výborného kolektivu, který se v Československém rozhlasu sešel.⁶⁸ Mimo jiné se zde seznámil s Jiřím Šebánkem, svým budoucím kolegou z tehdy ještě nezrozeného Divadla Járy Cimrmana. Do rozhlasu přizval rovněž svého bývalého spolužáka Zdeňka Svěráka, který tehdy učil na gymnáziu v Žatci.

Narátor také vzpomenu, že v roce 1966 se v hlavě Jiřího Šebánka zrodil onen geniální nápad – založit divadlo, které by se věnovalo tvorbě a životu Járy Cimrmana. Později, v roce 1969, opustili z důvodu osobního přesvědčení Miloň Čepelka spolu se svými kolegy Československý rozhlas.⁶⁹ Od té doby Miloň Čepelka žil na volné noze a spolu se svými kolegy se nadále věnoval herectví, které ho tehdy – zpočátku prý s jistými obtížemi – živilo.

⁶⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloňem Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁶⁷ Miloň Čepelka zde pouze parafrázuje vzpomínky skladatele Luboše Sluky, dalšího opočenského rodáka.

⁶⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloňem Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁶⁹ Tamtéž.

První nahrávací den byl tedy z hlediska témat velmi bohatý a rozmanitý. Mnoho z nich však bylo nastíněno jen velmi okrajově, některá další vůbec. Proto se uskutečnily ještě další tři nahrávací dny, během kterých jsme se vydali ve vzpomínkách Miloně Čepelky více do hloubky.

2.2 Stručná charakteristika města Opočna

„Dvě těsně sousedící východočeská města Dobruška a Opočno mají v mnohém společné dějiny. Nešlo vždy jen o vztah poddanského města (Dobruška) k sídlu vrchnosti (Opočno), ale po celou dobu jejich existence byly obě obce úzce propojeny, i pokud se týká hospodářských, kulturních, církevních, vzdělávacích či společenských vztahů. Nejstarší písemné prameny o Opočně zmiňují letopočty 1068 a 1130 (obě zprávy se vztahují k přemyslovskému hradišti) a dále rok 1348, kdy je prvně písemně zaznamenána existence kostela Panny Marie.“⁷⁰

V této části práce budou krátce načrtnuty dějiny města Opočna. Je však nutné připomenout, že život Miloně Čepelky je určen nejen Opočnem, ale i těsně sousedící Dobruškou, neboť v obou městech prožil Miloň Čepelka své dětství a mládí, studoval zde a začínala se zde formovat jeho osobnost, ještě předtím, než se v rané dospělosti přesunul do Prahy za účelem studií. Historie Dobrušky však již není primárním tématem této práce. Protože ji nelze ani zcela opomenout, zastoupena bude spíše v samotných vzpomínkách narátora.

Přestože první písemná zmínka o Opočně náleží roku 1068, kontinuitu osídlení oblasti Dobrušky a Opočna lze sledovat již přibližně od 9. stol. n. l. Obsazení této oblasti slovanským kmenem Charvátů dokládají nálezy z lesa Halína u Dobrušky – atypické střepy z žárových mohyl, nebo kostrové hroby mladší hradištní kultury z 10. stol. ve Vysokém Újezdě.⁷¹ Název města je pak odvozen od opukové skály, na níž stojí opočenský ostroh. Podobné ostrožny se odedávna využívaly ke stavbě hradišť a hradů, není tedy překvapujícím zjištěním, že i zde byl později vybudován gotický hrad. Údolím se táhne Zlatý potok, který pramení v Orlických horách.

Od doby vlády Přemyslovců ke dnešnímu dni uplynula řada staletí a v toku dějin nastalo mnoho změn. Kolem roku 1340 získali tzv. *Opočen* Páni z Dobrušky, kteří vystavěli na starém přemyslovském hradišti svůj rodový hrad. Vzhledem ke svému dalšímu působení

⁷⁰ PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008, s. 7.

⁷¹ Tamtéž, s. 8.

v této oblasti se od 2. poloviny 14. století nazývali pány z Opočna.⁷² Za vlády Trčků se pak v letech 1560 – 1569 začal gotický hrad přestavovat dle italských vzorů na renesanční zámek⁷³, jeho podoba se tedy přiblížila stavu, který známe dnes.

V roce 1635 získali opočenské panství i s Dobruškou na další tři staletí hrabata Colloredo z Wallsee, jako odměnu za pomoc při odstranění Valdštejna. Za jejich panství pokračoval proces rekatolizace, s nímž souvisel mimo jiné i rozkvět církevního stavitelství.⁷⁴ Vliv baroka se v této oblasti projevil zejména stavbou kláštera kapucínů v letech 1674–1677, který projektoval italský stavitel Bernardo Minelli. Dominantní stavbou je zde jednolodní kostel Narození Páně.⁷⁵ Dalšími z projevů rekatolizace jsou poutě a procesí. Pout' (tzv. *porcinkule*) se v Opočně poprvé slavila 1. a 2. srpna 1737⁷⁶ a stala se tradicí, která pokračuje podnes, třebaže v pozmeněné formě.

Dlouhé 19. století pak bylo obdobím mnoha převratných změn. Mimo jiné mezi ně řadíme vznik průmyslu a významný rozvoj dopravy. V roce 1875 bylo Opočno propojeno se světem železnicí a započala též výstavba nových budov, např. *Kodymova Národního domu* (1901). Oživení průmyslu podpořilo také otevření lokální železnice na trati Dobruška – Opočno v roce 1908.⁷⁷ Od konce 19. století v Opočně vznikají různé průmyslové podniky. V roce 1897 byla z Přepych do Opočna přemístěna továrna Václava Zimy, která vyráběla hospodářské stroje.⁷⁸ V roce 1904 zahájila činnost puškařská firma Františka Duška⁷⁹ a v roce 1936 vznikla významná průmyslová stavba z období první republiky, kterou byl mlékařský závod U Jordánku (čp. 486).⁸⁰

Koncem 19. století se rovněž uvolňuje spolkový život, založeny jsou mimo jiné tyto spolky: *Měšťanská beseda* s divadelním a pěveckým odborem (1863), tělocvičná jednota *Sokol* (1868), *Sbor dobrovolných hasičů* (1876), *Jednota divadelních ochotníků* (1876),

⁷² PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008, s. 10.

⁷³ Tamtéž, s. 18.

⁷⁴ Tamtéž, s. 13.

⁷⁵ Tamtéž, s. 15.

⁷⁶ Tamtéž, s. 20.

⁷⁷ Tamtéž, s. 15.

⁷⁸ Tamtéž, s. 38.

⁷⁹ Tamtéž, s. 38.

⁸⁰ Tamtéž, s. 38.

zábavní spolek *Kolár* (1880), *Družstvo pro vystavění Kodymova národního domu* (1882), Dívčí pěvecká jednota *Mlada* (1882), Hudební a mužská pěvecká jednota *Vorel* (1886), *Čtenářská beseda* (1898).⁸¹ V roce 1902 je pak založena Veřejná knihovna.⁸²

Dvacáté století a s ním spjatá druhá světová válka přinesly další změny ve vlastnictví zámku. Velkostatek Josefa Leopolda Colloredo-Mansfelda byl v roce 1942 pod záminkou špatného hospodaření a neprůhledných majetkových vztahů zkonfiskován a jeho správcem se stal Němec Georg Beck. Faktem zůstává, že nacisté potřebovali Orlické hory a Podorlicko pro své osidlovací záměry.⁸³ Po skončení války v roce 1945 byl pak Josef Colloredo-Mansfeld prohlášen za osobu německé národnosti a byla provedena konfiskace velkostatku. Československá národní správa byla zavedena výměrem Zemského národního výboru 22. 12. 1945.⁸⁴ O věcech vlastnictví zámku se již dlouhá léta vedou soudní spory, jejichž předmětem je navrácení zámku hraběnce Kristině Colloredo-Mansfeld.

Kulturní tradice města Opočna je evidentně poměrně bohatá a byla utvářena mnoha faktory. Kromě výše zmíněných spolků lze také uvést tzv. *Opočenské hudební soboty*, které po jistou dobu zastupovaly hudební život ve městě. Nesporně důležité bylo rovněž pokračování ochotnického divadla a stejně tak založení veřejné knihovny, které bylo nepochybně obrovským přispěním pro místní obyvatelstvo. Proslulé osobnosti narozené v tomto městě zastupoval mimo jiné Filip Stanislav Kodym, oceňovaný především za úsilí o kulturní povznesení našeho národa. V dnešní době je však v rámci města věnována větší pozornost světově proslulému abstraktnímu malíři a grafikovi Františku Kupkovi. František Kupka prožil značnou část svého života ve Francii a mezi Opočnem a městem Puteaux fungují vřelé vztahy, díky nimž se rozvíjí současná kultura města i povědomí o ní v rámci projektu *Opočno Františka Kupky*.

Těmito a mnoha dalšími faktory se budu zabývat v následující kapitole, která ovšem patří převážně osobnosti a vzpomínkám Miloně Čepelky, dalšího významného opočenského rodáka.

⁸¹ PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno*. 1.vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008, s. 21–22.

⁸² 100. Výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Opočenské noviny*. Opočno, 2002, roč. 5, č. 14.

⁸³ PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno*. 1.vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008, s. 24.

⁸⁴ Tamtéž, s. 24.

2.3 Faktory ovlivňující rozvoj osobnosti a talentu Miloň Čepelky

Formování osobnosti každého jedince začíná již v období raného dětství a dospívání a podílí se na nich velkou měrou nejen rodina, ale z velké části také škola. Proto se v následujících kapitolách budu mimo jiné zabývat narátorovými vzpomínkami na rodinu a školu v Opočně – malém východočeském městě, které se Miloni Čepelkovi stalo krátce po jeho narození druhým, avšak stálým domovem.

2.3.1 Rodina, škola a atmosféra let pounorových

Do školy Miloň Čepelka nastoupil v roce 1942, tedy v období druhé světové války. V roce 1947 se přihlásil na gymnázium do Dobrušky. Studia v obou městech se však časově prolínala, neboť tehdejší generaci školáků postihla řada reforem. Narátor na ně vzpomíná i dnes:

„My jsme přišli do primy [...] jenomže jsme tam vydrželi pouze rok, neboť doktor Zdeněk Nejedlý, tehdejší ministr školství za komunistické vlády, v roce 1948 prohlásil, že žádné elity nebudou, že gymnázia se ruší. A tak je zrušil. Takže my jsme museli zpátky sem, na tzv. měšťanskou školu chlapeckou. Ono to dříve bylo rozděleno na chlapecké a dívčí, což už potom zase neplatilo [...] V roce 1951 jsem ji ukončoval závěrečnou zkouškou, [...] a poté jsem šel zase zpátky na to gymnázium [...] a další reforma, gymnázia zase šla pryč – a vznikala jedenáctiletá střední škola. [...] Maturitu jsem dělal 28. května 1954.“⁸⁵

Narátorova první silnější vzpomínka ze školních let v Opočně se vázala k vyučující Marii Nucové, která v tehdy mladém chlapci velmi brzy spatřila talent a pomáhala mu jej dále rozvíjet v mnoha směrech. Narátor například uvedl, že Marie Nucová zadávala v jejich třídě zajímavé slohové práce a tato volnost v psaní ho velmi bavila. Tvorba slohových prací však byla teprve začátek. Miloň Čepelka totiž již tehdy zkoušel psát první povídky a dokonce je – v té době samozřejmě velmi jednoduchým způsobem – rozmnožoval: *„Takže já jsem začal už tehdy v té čtvrté třídě psát takové jako povídky, a taky jsem začal vydávat – no, vydávat – prostě psát na stroji přes asi pět kopií na průklepový papír časopis.“⁸⁶*

V souvislosti s prvními literárními pokusy narátor navázal dále ve vyprávění vzpomínkou na tehdejší spolužačku Olgu Hostovskou, dceru spisovatele Egona

⁸⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloňem Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁸⁶ Tamtéž.

Hostovského⁸⁷, která se stala jeho blízkou kamarádkou a rovněž souputnicí v rané literární tvorbě: „*Ona tu byla ukrytá vlastně s maminkou [...] a tadleta Olga, snad proto, že měla v sobě buňky básnický, tak jsme spolu prostě plichtili ten časopisek a zkrátka jsme byli takoví literární kamarádi.*“⁸⁸

Šťastné vzpomínky na rané dětství rámovala především „*euforie z konce války a znovu nabytá svoboda*“⁸⁹, která nastala – byť na krátký čas – po roce 1945.

Kromě literatury přivedla Marie Nucová Miloň Čepelku také k ochotnickému divadlu. Nacvičila s žáky pohádku *Matčino srdce*, kterou zahráli společně s tamními ochotníky. Nejednalo se však tehdy o jedinou zkušenost s herectvím, na kterou narátor vzpomíná: „*No, to bylo prima, zalíbilo se nám to, já jsem potom v těch letech 48-51 několikrát dostal takové malé roličky i v jiných hrách [...]*“⁹⁰ Divadlo Miloň Čepelku zcela pohltilo již v raném věku a dle jeho slov „*první, kdo za to mohl, byla ta Nucová.*“⁹¹

Učitelů, kteří se do Miloň Čepelky v době jeho školních let v Opočně zapsali, však bylo mnohem více. Teoretický základ pro psaní poezie poskytl Miloni Čepelkovi Josef Šeda, který po mnoho let v Opočně vyučoval češtinu: „*Fandil mým básnickým pokusům mladým, naučil mě, co je to básnická stopa, trochej, daktyl, jamb a tak dále.*“⁹²

Ke školním létům se samozřejmě vázala i četba, v této souvislosti si narátor vybavil učitele Jaromíra Matušku, který vedl městskou knihovnu. Jak již bylo zmíněno výše, Miloň Čepelka v době svých školních let docházel do této knihovny pravidelně na výpomoc. Kromě toho si zde dalece rozšiřoval své literární obzory.⁹³

Jako posledního učitele, kterým byl Miloň Čepelka velmi ovlivněn, uvedl pana Andrše. Tento vliv byl však spíše nepřímý, neboť s učitelem Andršem neměl narátor osobní zkušenost. Pouze uvedl, že často slýchal od žáků z jiných ročníků, jaké slohy jim zadával: „*A oni mi to vyprávěli a já jsem si představoval, co bych asi na to téma napsal. Čili on*

⁸⁷ Egon Hostovský, spisovatel židovského původu, v roce 1939 emigroval do Ameriky.

⁸⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloň Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Více v samostatné kapitole o městské knihovně a četbě.

vlastně i takhle na dálku, aniž to tušil, s tou Nucovou a posléze se Šedou, ve mně probouzel fantazii.“⁹⁴

Podpora vycházející ze strany učitelů byla tedy u Miloně Čepelky vskutku výrazná již od útlého dětství. Vyučující na měšťanské škole v Opočně i na gymnáziu v Dobrušce velmi záhy rozpoznali, v čem Miloň Čepelka vyniká, a v čem se mu naopak příliš nedaří. Na mou přímou otázku, zda nacházel stejnou podporu i u rodičů, odpověděl narátor výmluvně: *„Když to vycházelo ze školy, od pánů učitelů atd., to samozřejmě podporu rodičovskou mělo. Stejně tak, když jsem napsal povídku, o tom, jak jsme zabloudili v horské mlze v Krkonoších. [...] To samozřejmě bylo v pořádku.[...] Narazilo to až ve chvíli, kdy jsem chtěl se tím třeba i živit. [...] Tatínek, ten si představoval, že budu nějakým inženýrem. [...] Ale to jsem ho velmi brzy vyvedl z omylu, protože nebyl jsem dobrý ani v matematice, ani ve fyzice, ani v chemii. [...] Spíš mě podporovali kantoři teda, tady. I na tom gymnáziu posléze taky.*“⁹⁵

Během gymnaziálních let v Dobrušce zašel odpor Miloně Čepelky vůči matematice natolik daleko, až vyústil v silnou žaludeční neurózu: *„Aspoň to řekli doktoři a dali mi na to nějaký prášky. Nevím k čemu byly, ale papal jsem je před každou matematickou kompozicí, jinak jsem zvracel tedy opravdu jako Amina hrůzou a strachy. (smích)“* Zajímavé ovšem je, že i přesto matematik Kaválek, *„velmi přísný a velmi vztekly muž staršího data narození“*⁹⁶ při rodičovském sdružení sdělil rodičům během hodnocení výkonů Miloně Čepelky, že je pozoruhodné, jak Miloň vyniká v slovních příkladech, jejichž zdůvodnění umí krásně napsat. Literární talent Miloně Čepelky tedy neunikl dokonce ani vyučujícímu matematiky – předmětu natolik vzdáleného sféře umění.

Na gymnáziu v Dobrušce se Miloň Čepelka opět setkal s řadou dalších vyučujících, kteří podporovali jeho aktivity a rozšiřovali jeho znalosti. Vzpomínal například na Boženu Štíbrovou, nebo ředitele Hánu, který upevnil jeho znalosti historie. Rovněž zmínil profesora Hartmanna, který vyučoval latinu. V této souvislosti si narátor posteskl: *„To taky považuju za velký hřích českýho školství a tohohle toho Nejedlýho, nešťastnýho, že nám nedovolil se dovdělat v latinském jazyce.*“⁹⁷

⁹⁴ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

⁹⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

Vzhledem k ovzduší let poúnorových panoval mezi studenty strach z nepřijetí na školu. V prvním případě šlo o obavy z nepřijetí ke studiu na gymnáziu. Později – v roce 1954 – tedy v období tuhého stalinismu, „*zas byl strach, že se nedostanem na tu vysokou, že jo.*“⁹⁸ Narátor se v obou případech vyjádřil k rozhodnutí o přijetí poněkud nejasně: „*To kupodivu nějak prošlo, dostal jsem se tam. Pak jsem se posléze dozvěděl, nevím jestli je to pravda, že nějak snad se o to postaral někdo z Dobrušky z gymnázia. Jo, oni samozřejmě taky museli být ve straně. Ale prostě neškodili. (smích)*“⁹⁹

O tom, že tehdejší situace nebyla vůbec lehká, a že mezi lidmi panovala všudypřítomná nedůvěra, vypovídá další narátorova vzpomínka: „*Netíkové opočenští. Ty asi škodili. Na vojně jsem byl v Českéjch Budějovicích v kanceláři zařazenej a otevřel jsem trezor jednou, kterej byl otevřenej. Tam jsem si našel svoje kádrové materiály. A čtu na vlastní voči, dodneška to vidím: Jmenovaný pochází z maloburžoazní rodiny, která nemá kladný poměr k lidově-demokratickému zřízení. Podepsán předseda MNV, Josef Netík. [...]*“¹⁰⁰ Z následujícího vyprávění narátora bylo velmi patrné zklamání, neboť s výše jmenovaným se znali osobně i z volnočasových aktivit a narátor se domníval, že jejich vztah je vcelku vřelý. Takováto zkušenost samozřejmě důvěru a vztahy mezi lidmi neposílí, což ostatně zmínil i narátor sám.

Vzpomenul také na to, jak byl jeho otec v padesátých letech zatčen, dostal podmínku a musel odejít z Duškovy továrny na zbraně, ve které byl tehdy vedoucím. Důvodem byla ztráta pár odlitků.¹⁰¹

Na druhou stranu ale uvedl, že na gymnáziu všichni spolužáci zhruba tušili, „*kdo kam patří*“ a nebáli se svoje názory mezi sebou projevit například při tryznách za Stalina či Gottwalda. Tehdejší dobu hodnotí narátor celkově takto: „*Život byl naprosto tím ovlivněn. Ale ke špatnému, nikdy ne k dobrému. Ten strach, ten byl vševládnoucí.*“ A hned vzápětí dodává: „*A ten v nás přetrvává dodneška. I když se mezitím přetransformoval. Dneska se lidi bojejí o své židle způsobem velice podobným. Já nevím, koho se bojejí. Ale zase se bojejí.*“¹⁰²

⁹⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

2.3.2 Knihovna a četba

Četba Miloně Čepelku zajímala již od útlého dětství. Jeho zájem rozvíjeli v první řadě vyučující (zejména Jaromír Matuška), ale velmi přispěl i fakt, že Miloň Čepelka začal právě díky výzvě Jaromíra Matušky dobrovolně vypomáhat ve veřejné knihovně.¹⁰³

Veřejná knihovna byla v Opočně založena roku 1902.¹⁰⁴ Již v roce 1887 však byla založena Živnostenská čtenářská beseda.¹⁰⁵ Na začátku padesátých let městská knihovna půjčovala dvakrát týdně – ve středu v podvečer a v neděli dopoledne.¹⁰⁶ Knihovna se v průběhu let velmi často stěhovala. Umístěna tak byla například v *Kodymově národním domě*, dále v budově školy, případně v tehdejší *Krajském podniku pro obnovu a údržbu památek* v Opočně.¹⁰⁷

Prvních šedesát let od založení byla knihovna vedena výhradně dobrovolníky. Jedním z dobrovolníků se stal na popud Jaromíra Matušky také Miloň Čepelka, který docházel na výpomoc po několik let: „*Pan učitel Jaromír Matuška, ten vedl městskou knihovnu. [...] On byl jediný člověk na to. [...] Já jsem zkrátka chodil pomáhat půjčovat lidem.*“¹⁰⁸

Nárůst počtu čtenářů a výpůjček byl však čím dál vyšší. Od roku 1962 tedy knihovnu vedla první profesionální knihovnice Jana Valentová, jednalo se však pouze o poloviční úvazek. Druhou pracovnící knihovny se pak na mnoho let stala roce 1975 Naděžda Pultarová¹⁰⁹, která vykonávala práci knihovnice města až do nedávné doby.

Nárůst počtu výpůjček lze sledovat těmito údaji: Zatímco v roce 1956 činil počet výpůjček 5 250, v roce 1963 se již jednalo o 8 192 výpůjček. Množství exponenciálně rostlo, v roce 1981 již činilo 21 184 výpůjček.¹¹⁰ V osmdesátých letech minulého století plnila knihovna v Opočně rovněž funkci střediskové knihovny, a to pro sedmnáct obcí v okolí města.¹¹¹

¹⁰³ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁰⁴ 80. výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Kulturní kalendář Opočno*. Opočno: MěstNV, 1983. s. 3.

¹⁰⁵ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1. vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014. s. 50.

¹⁰⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁰⁷ 80. výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Kulturní kalendář Opočno*. Opočno: MěstNV, 1983. s. 4.

¹⁰⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁰⁹ 80. výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Kulturní kalendář Opočno*. Opočno: MěstNV, 1983. s. 4.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 4–5.

¹¹¹ Tamtéž, s. 5.

Kromě veřejné knihovny byla také 17. března 1946 v Opočně otevřena čítárna novin a časopisů. Tuto čítárnu mohli navštěvovat všichni občané každou neděli mezi devátou a dvanáctou hodinou dopoledne. K dostání lze byly různé deníky i časopisy. Umístění tehdejší čítárny však již *Kulturní kalendář Opočno* neuvádí.¹¹²

Na svou tehdejší práci v knihovně a s ní spojenou četbu si Miloň Čepelka vzpomíná velmi jasně. Tato dobrovolná práce u něho vedla především k tomu, že se dostal k mnoha knižním titulům a mnoha autorům, o kterých se ve škole nedozvěděl. Pomohl mu v tom i velmi benevolentní přístup učitele Matušky: „*Otec by mi třeba řekl: Tohle ještě nečti, na to jsi malý. A pan učitel byl v tomto smyslu velmi tolerantní, takže já jsem četl dospělou literaturu (smích) velmi brzy, a dostával jsem jakýs takýs širší přehled, takže jsem věděl leccos o autorech, o kterých se ve škole nemluvílo. To znamená nejen Jirásek, nejen Němcová, ale třeba i takoví autoři jako František Sokol Tůma, který psal několikadílné romány z Ostravska, když se tam budovaly hutě a otevíraly doly.*“¹¹³

Narátor vzpomínal i na to, jak se prvně dozvěděl o spisovateli Emilu Vachkovi¹¹⁴: „*K Emilu Vachkovi jsem se takhle dostal, se kterým jsem se potom seznámil osobně, když jsem byl už v Praze na vysoké. [...] On byl rodák z Hradce Králové. [...] On byl ročník 1889, to znamená, že byl o rok starší než Karel Čapek a chodili spolu do školy!*“¹¹⁵

K literatuře se v tehdejších letech bohužel pojilo i vyřazování knih. Těch, které měly být z ideologických důvodů vyřazeny, bylo mnoho. Miloň Čepelka vzpomíná i na to, jak od svých učitelů dostával tyto „nepohodlné“ knihy. Prvně zmínil Boženu Štíbrovou a vzpomínku na tehdejší léta: „*Jsem přišel do knihovny, kterou ona měla na starosti, ve škole. A teď jsem tam viděl na zemi komínky různých knih. [...] A to že prý má přijít do stoupy. Já jsem se divil, pochopitelně. A vona říkala: ‚Anglický jméno dneska stačí kolikrát. A jestli chceš, tak si to vem.‘ (smích)*“¹¹⁶ Podobným způsobem zásobil Miloň Čepelku knihami i jeho tehdejší učitel a dobrovolný pracovník veřejné knihovny Jaromír Matuška.

Závěrem lze tedy shrnout, že k četbě se Miloň Čepelka dostal opět hlavně prostřednictvím svých učitelů, zejména pak díky J. Matuškoví. Ve škole byly pro tento zájem

¹¹² 80. výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Kulturní kalendář Opočno*. Opočno: MěstNV, 1983. s. 3.

¹¹³ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹¹⁴ Emil Vachek bývá považován za zakladatele české detektivní prózy.

¹¹⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹¹⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

položeny základy a ty dále Miloň Čepelka rozvíjel dle osobního vkusu. S několika autory se později dokonce seznámil osobně. Jedním z těchto autorů a zároveň silným inspiračním zdrojem se stal již zmíněný Emil Vachek, kterým se budu více zabývat v samostatné kapitole věnované významným osobnostem regionu.

2.3.3 Ochotnictví

Ochotnické divadlo v Opočně vzniklo oproti okolním městům se zpožděním. Například v Dobrušce započalo ochotnické divadlo svou činnost již v roce 1837 na spilce tehdejšího pivovaru, který stával na náměstí vedle historické radnice. Ovšem již od roku 1833 se zde hrálo divadlo školní.¹¹⁷ Lze také říci, že v Opočně byl dříve, v 18. století, významnější spíše hudební život. Ochotnické divadlo se začalo rozvíjet až později. Výraznějším hnacím motorem byla myšlenka uskutečnění ochotnických divadelních představení za záměrem výstavby nemocnice, která v Opočně od roku 1834 sídlila jen v jediné místnosti.¹¹⁸ Hned následujícího roku předstoupili krejčí Ludvík Drager a pasíř Antonín Kinzel před ředitele opočenského panství Jana Machka s požadavkem o svolení sehrání pěti her Jana Nepomuka Štěpánka a dále hry *Divotvorný klobouk* od Václava Klimenta Klicpery. Tyto hry měly být sehrány česky. Žádost byla dále postoupena pražskému guberniu, které ji zprvu zamítlo, ale 11. dubna 1835 bylo povolení uděleno.¹¹⁹

Ochotnické divadlo tehdy naráželo na řadu problémů. Jednalo se zaprvé o cenzuru a dále o zákaz spolčování v období metternichovském, kdy se jednalo o podezřelou činnost a bylo přísně zakázáno. Naproti tomu již zmíněný Jan Machek byl vůči opočenským ochotníkům velmi benevolentní, jediným jeho požadavkem bylo uvedení seznamu ochotníků, včetně jejich věku a zaměstnání.¹²⁰ Co vedlo k přerušení ochotnické činnosti v Opočně, není známo. S největší pravděpodobností se jednalo o politickou situaci, konkrétně povstání rolníků r. 1845. Období Bachova absolutismu obnovení divadla rovněž vůbec nepřálo. Roku 1854 se stal ředitelem divadla v Opočně František Baše a následujícího roku byl sehrán mimo jiné například Moliérův *Lakomec*.¹²¹

¹¹⁷ JEŽEK, Radovan. 140 let ochotnického divadla v Dobrušce. *Kulturní kalendář Dobruška*. 1977, č. 12, s. 4–5.

¹¹⁸ BOUZA, Erik. Z počátků opočenského ochotnického divadla. *Kulturní kalendář Opočno*. 1983, č. 12, s. 3.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 3.

¹²⁰ Tamtéž, s. 4.

¹²¹ Tamtéž, s. 5.

Teprve s pádem Bachova absolutismu v roce 1859 se započal spolkový život, byť postupně, rozvíjet. V roce 1863 byl založen *Spolek divadelních ochotníků*¹²² a roku 1876 pak byla založena *Jednota divadelních ochotníků* v Opočně.¹²³

Období první republiky divadlu v Opočně přálo. V letech 1932 – 1935 byl například stavebně upraven Kodymův národní dům.¹²⁴ Bývalá tělocvična v přízemí byla v této době přestavěna na moderně zařízené loutkové divadlo. Loutkové divadlo bylo pro Opočno stejně významné, jako ochotnické divadlo. Mezi známější tváře loutkového divadla v Opočně patřil například Karel Růžička – vodič loutek a zároveň divadelní ochotník, který byl za druhé světové války členem odboje. Vodičkou loutek byla také v pozdějších letech Naďa Pultarová Macková, Miroslava Fáberová, Marie Růžičková a mnoho dalších.¹²⁵

Pokud se přesuneme do období mládí Miloně Čepelky, ocitáme se již v době protektorátu a dále v době poválečné. Toto období obnášelo zejména přísnou cenzuru, vyloučení děl židovských autorů, zavírání stálých profesionálních divadel, včetně Národního divadla. Herci takto likvidovaných scén byli nasazeni do práce v podnicích a továrnách s válečnou výrobou. Výjimkou nebylo ani zatýkání a převoz do koncentračních táborů.¹²⁶

Období protektorátu nebylo obtížné pouze pro profesionální divadla. S mnoha těžkostmi se potýkali i opočenští ochotníci. Z opočenských ochotníků byli zatčeni například Jan Sedláček, Karel Vašata, nebo Alois Říha ml. Někteří další byli totálně nasazeni – zde lze uvést například Ladislava Kolence, Jiřího Vojtěcha, případně Václava Rathouského.¹²⁷ Několik členů ochotnické jednoty bylo donuceno pracovat daleko od Opočna. Ochotnické divadlo v Opočně sice muselo značně omezit svou činnost, ale nepřestalo žít dál. V roce 1939 byly odehrány například tyto hry: *Maryša* od bratrů Mrštíkových, *Zvířátka a Petrovští*, Stroupežnického *Václav Hrobčický z Hrobčic*, Štolbova veselohra *Na letním bytě* a ke konci roku 1939 – na 105. výročí prvního provedení – rovněž Tylova *Fidlovačka*.¹²⁸

¹²² KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1.vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, s. 50.

¹²³ BOUZA, Erik. Z počátků opočenského ochotnického divadla. *Kulturní kalendář Opočno*. 1983, č. 12, s. 5.

¹²⁴ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1.vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, s. 56.

¹²⁵ Tamtéž, s. 56–57.

¹²⁶ RATHOUSKÝ, Václav. Ochotnické divadlo v Opočně v době okupace a po osvobození. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 2, s. 1.

¹²⁷ Tamtéž, s. 1.

¹²⁸ Tamtéž, s. 1.

Velmi obtížný byl ovšem rok 1944, kdy německá říše vedla totální válku. V tomto roce byly odehrány pouze tři hry: Josef Nuc režíroval *Oči pod závojem* od autorky M. Blažkové, dále Hinrichsova hra *Za ranního kuropění* a naposled *Hluchý klas* v režii Karla Martínka.¹²⁹

Po skončení druhé světové války se objevovaly nové hry. Převážně se jednalo o ruské, sovětské, ale i české a slovenské, případně hry přeložené z cizích jazyků. Mezi lety 1949 – 1954 byli režiséry Jan Mlada, Jaroslav Stejskal, Vladimír Petr a MUDr. Václav Rychetník. V padesátých letech bylo odehráno například Shakespearovo *Zkrocení zlé ženy*, nebo Gogolův *Revizor*.¹³⁰ V rámci reorganizace ochotnického divadelnictví byly divadelní kroužky začleněny do závodních klubů ROH. Kodymův národní dům byl převeden do majetku Mezisvazového klubu. Na druhou stranu bylo jeviště modernizováno, objevily se nové reflektory, kulisy apod.¹³¹

Padesátá léta spojujeme rovněž s počátky televizního vysílání. Televizní boom se samozřejmě neblaze podepsal i na ochotnickém divadle. Na ustupující zájem o ochotnické divadlo si Miloň Čepelka postěžoval také: „*Co slyším dnes, tak je problém s tím, aby ta docházka byla pravidelná. Aby tam byli všichni, protože lidi jsou nějak víc rozptýlení. Ale tenkrát nebyla televize, vono prostě lidi se bavili sami. Takže když na to byli, tak se bavili i tím divadlem. To byla prostě doba úplně jiná, než je dnes.*“¹³²

Rané zkušenosti Miloně Čepelky s ochotnictvím již byly letmo nastíněny v souvislosti s učitelkou Marií Nucovou. Narátor dále uvedl, že zkušeností tehdy nebylo příliš mnoho, přesto ho divadlo pohltilo: „*Já byl plachý záček, velmi jsem poslouchal pana režiséra. Velmi jsem se bál, že to zkazím, ale velmi se mně líbilo na těch prknech. [...] Vím, že jsem hrál Tišku, takovýho vejrostka, v Ostrovského jedné hře.*“¹³³ Hned vzápětí ovšem dodal, že se velmi těšil na větší roli, ta ale přišla až na vysoké škole.

Narátor rovněž vzpomínal na již zmíněného doktora Václava Rychetníka, tehdejšího primáře místní nemocnice a zároveň režiséra opočenských ochotníků: „*Doktor Václav Rychetník, skvělý člověk. Vím, že za války třeba ukrýval některý lidi, který sem přišli z Prahy a*

¹²⁹ RATHOUSKÝ, Václav. Ochotnické divadlo v Opočně v době okupace a po osvobození. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 2, s. 2.

¹³⁰ Tamtéž, s. 3.

¹³¹ Tamtéž, s. 3.

¹³² Osobní archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková 20. 8. 2014.

¹³³ Tamtéž.

schovali se tady v nemocnici jako doktoři, protože v Praze by třeba špatně dopadli za Němci a tady se o nich nevědělo.“¹³⁴

Miloň Čepelka tedy sice v Opočně nezískal mnoho praktických zkušeností s herectvím, zato si však vypěstoval velmi kladný vztah k divadlu – jak ze strany diváka, tak příležitostného herce – a již tehdy si přál, aby mohl hrát divadlo profesionálně. Částečně se mu toto přání splnilo již na vysoké škole, která odstartovala jeho hereckou kariéru. Tato témata jsou však již předmětem jiné kapitoly.

2.3.4 Hudba

Hudební život v Opočně byl v porovnání s ochotnickou činností již odedávna bohatší a měl velmi dlouhou a silnou tradici, která do jisté míry pokračuje do současnosti. Mnoho umělců zvučných jmen se věnovalo této činnosti, spolkový život od konce 19. století sílil i ve zdejších regionu a z pozdější doby lze doložit nejen konání pravidelných koncertů, ale i existenci souborů, z nichž některé pokračují ve své činnosti dodnes.

Úplné počátky hudebního života v Opočně spojujeme s chrámovou hudbou a zpěvem. Byly spjaty také se školou a kostelem. Do roku 1711 se jednalo o mariánský kostel a později kostel Nejsvětější trojice. Podstatnou roli zde rovněž hrála řada učitelů, z druhé poloviny 18. století lze uvést například Jana Křtitele Vaňhala, nebo Josefa Paroubka, jehož nástupcem se stal v roce 1799 Jan Vorel.¹³⁵ Výraznější osobností tehdejšího hudebního života se stal také syn Jana Vorla, Josef Vorel. Tento opočenský rodák se stal národním buditelem, který po celý život působil mimo Opočno.

Za první koncert v Opočně bývá považováno Haydnovo *Stvoření světa*, které nastudovali MUDr. František Skuherský a vrchnostenský zahradník Václav Exner. Tito byli vedoucími osobnostmi tehdejší skupiny milovníků hudby v Opočně.¹³⁶

Skutečně výraznou personou hudebního života v Opočně, která bývá často zmiňována i v dnešní době, se však stal až František Zdeněk Skuherský – narozen v Opočně 31. července roku 1830. Narodil se do lékařské rodiny, která předpokládala, že mladý Skuherský bude v této rodinné tradici pokračovat. Skuherský však záhy přesvědčil otce, že jeho životním posláním je hudba. Ukončil studium lékařství a nastoupil na pražskou konzervatoř. Dostupné

¹³⁴ Osobní archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková 18. 8. 2014.

¹³⁵ BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6. s. 0.

¹³⁶ Tamtéž, s. 0.

prameny uvádějí, že roku 1851 Skuherský nastoupil jako učitel hudby u hraběte Hardegga v Seelfeldu. Později se uplatnil také v Innsbrucku, kde působil jako dirigent tamní opery a rovněž jako ředitel varhanické školy.¹³⁷

Mezi jeho proslulá díla patří symfonická báseň *Máj*, kterou složil roku 1854 pro Fričovu *Ladu Niolu*. Jako zajímavost lze uvést, že to byl Leoš Janáček, žák Františka Zdeňka Skuherského, který roku 1877 jako první tuto symfonickou báseň nastudoval a provedl.¹³⁸ Dalšími žáky Skuherského byli například J. B. Foerster, Karel Bendl, nebo Jindřich Kaan. Skuherský se zasloužil o rozšíření školy o třetí ročník, která pod jeho vlivem získala výborné jméno. Kromě toho se věnoval také vědecké práci, v rámci které psal česky a německy teoretické práce z oblasti hudby.¹³⁹

Kromě Skuherského byl významným hudebníkem Opočna rovněž Václav Vilém Trnobranský. Trnobranský sice nebyl opočenským rodákem¹⁴⁰, ale roku 1876 nastoupil k okresnímu soudu do Opočna jako vedoucí pozemkových knih. Byl také dlouholetým spolužákem Karla Havlíčka Borovského – jednak na gymnáziu v Německém Brodě a později také na pražské univerzitě. Proslavil se psaním libret pro Bedřicha Smetanu.¹⁴¹

Koncem 19. století, tedy v období uvolňování společenského života, byly v Opočně založeny spolky *Mlada* a *Vorel*. Pěvecká jednota *Mlada* se v Opočně ustavila 8. srpna 1892.¹⁴² Spolek *Vorel* byl založen již v roce 1885. Jejich činnost byla značná a spolupracovaly například s náchodskými zpěváky spolku *Hron*, nebo zpěváky novoměstského *Kácova*, krčínského *Lumíra* či dobrušských spolků *Vlasta* a *Dobroš*.¹⁴³ Z těchto údajů lze tedy odvodit, že hudební život v tomto regionu byl již tehdy vzájemně provázaný. Na hudební spolky *Mlada* a *Vorel* si v pozitivním duchu vzpomíná i Miloň Čepelka: „*Až do toho, řekněme, devětačtyřicátého roku to tady fungovalo. A proto to město bylo takový jako, no bylo kulturní, jinak se to říct nedá!*“¹⁴⁴ Hned vzápětí ale rozvíjí úvahy

¹³⁷ BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6. s. 0.

¹³⁸ Tamtéž, s. 1.

¹³⁹ Tamtéž, s. 1.

¹⁴⁰ V. V. Trnobranský se narodil v Rosicích u Pardubic 3. listopadu 1819.

¹⁴¹ BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6, s. 1.

¹⁴² Tamtéž, s. 1.

¹⁴³ Tamtéž, s. 2.

¹⁴⁴ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

o „ne-účasti“ občanů na různých koncertech: „*Asi tam nechodil každé, to si nedělám ty iluze. Ba dokonce vím, že třeba na ty koncerty vážný hudby, určitě chodilo i spousta posluchačů jenom proto, že v hudební škole měli syna nebo dceru žákem či žákyní, že. Myslím, že i moji rodiče nebyli zrovna na nějaké rapsodie, symfonie, ale zkrátka – patřilo to k dobrému tónu, a taky to patřilo k dobrému vychování. Ale chodilo se! Bylo plno! Dneska? Aby diváky přemlouval! (smích) Samozřejmě, že to je složitější. Hraje v tom roli televize. Moc jiných nabídek. Těžko prostě soudit. Ale ten život je úplně jinej, než byl tenkrát. A to tak, že velmi hodně jinej!*“

Činnost těchto spolků byla podobně jako činnost ochotníků narušena rozvojem reprodukční techniky, což v zásadě koresponduje s výše zmíněnou úvahou narátora. První konkurencí se stal rozhlas, v padesátých letech následovala televize a magnetofony.

Důležitá byla i činnost hudební školy, která souvisela s *Opočenským komorním orchestrem*¹⁴⁵. Jádrem orchestru tvořili právě učitelé hudební školy. Hudební škola v Opočně vznikla 1. listopadu 1940, a to sice jako škola soukromá, pod vedením J. V. Kratochvíla. Na hudební školu i pana Kratochvíla vzpomíná Miloň Čepelka dodnes: „*Mám pocit, že on učil všechno. Ale nejvíc se učily housle a klavír, takže já jsem chodil do houslí od té první třídy.*“¹⁴⁶ Ačkoliv narátor přiznal, že ho hra na housle příliš neoslnila, uznává dnes zpětně hodnotu tehdejší výuky: „*Nemůžu říct, že by mě to nějak zvlášť bavilo a těšilo, ale bylo dobré, že jsem už v té době prostě poznal noty, takže můžu říct, že noty znám opravdu jaksi od toho nejujtějšího dětství.*“¹⁴⁷

V rámci hudební školy také narátor zmínil existenci tehdejšího sboru: „*Tam už nebyl Kratochvíl, ten odešel do Vrchlabí a školu po něm převzal z Hradce Králové jistý Josef Vedlich, který pokračoval i v Opočenských hudebních sobotách. [...] takže tady ještě pořád jako dozníval ten kulturní život, nebo hudební život, který tu zavedl ten Kratochvíl. A po něm byli dva [...] Jednak Dušan Vrchoslav [...] A pak tady byl eště Pepa Kovariček.*“¹⁴⁸

Činnost školy však byla ovlivněná tehdejší situací – 17. srpna 1945 se stala městským zařízením a 1. září roku 1951 došlo k zestátnění školy. K vedení školy se již narátor vyjádřil, pro upřesnění uvádím následující data: tehdejší ředitel školy Josef Vedlich byl v roce 1955

¹⁴⁵ Činnost orchestru zaznamenána v letech 1972 – 1973.

¹⁴⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

nahrazen Josefem Kovářičkem.¹⁴⁹ Mezi bývalé žáky této školy patří také dodnes žijící hudební skladatel Luboš Sluka.

Luboš Sluka, úspěšný hudební skladatel a opočenský rodák – narozen 13. září 1928 v Opočně, pracoval po jistou dobu v knihtiskárně svého otce. Roku 1950 byl přijat na Pražskou konzervatoř. V roce 1993 se stal předsedou Asociace hudebních umělců a vědců (AHUV). Za svůj život získal již mnoho ocenění – roku 2011 například *Cenu Mezinárodního hudebního festivalu F. L. Věka*, v roce 2014 obdržel Zlatou cenu Ochranného svazu autorského za přínos české hudbě. V roce 2003 dokonce Mezinárodní astronomická společnost pojmenovala nově objevenou planetku jeho jménem.¹⁵⁰ L. Slukou se budu více zabývat v následující kapitole.

Pokud jde o místa konání koncertů v Opočně, jednalo se především o Kodymův národní dům, který byl již od dob svého vzniku kulturním centrem Opočna. Kodymův národní dům byl však v roce 1981 uzavřen z důvodu havarijního stavu, proto se koncerty (především vážné hudby) dočasně konaly například v prostorách zámecké obrazárny a v Kupkově síni v letohrádku.¹⁵¹

V době nacistické okupace také v Opočně vznikly tzv. *Opočenské hudební soboty*, událost, nesoucí v tehdejší době obrovský význam. Opočenské hudební soboty do jisté míry navazovaly na besední úterky v Praze. Byly pořádány hudební školou, tehdy vedenou J. V. Kratochvílem, společně s již zmíněnými soubory *Vorel* a *Mlada*. Opočenské hudební soboty se těšily velké oblibě a dostupné prameny uvádějí, že sál Kodymova národního domu, ve kterém se odehrávaly, byl téměř vždy beznadějně vyprodáný.¹⁵² Večery provázel zpočátku J. V. Kratochvíl, později jeho nástupce Josef Vedlich. Tyto hudební akce byly nejprve pořádány v intervalu 6 týdnů, později pak v menší míře – až do roku 1950. Vystupovali zde přední čeští umělci, například houslista Alexandr Plocek, skladatel Jaroslav Křička, členové opery Národního divadla – konkrétně třeba Jan Konstantin, Růžena Hořáková apod.¹⁵³ V roce 1947 byl jeden z koncertů věnován učitelům hudební školy v Opočně – vystupovali zde

¹⁴⁹ BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6, s. 2.

¹⁵⁰ KRÁLÍČEK, Jirí (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1. vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014. s. 20.

¹⁵¹ BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6, s. 2.

¹⁵² BÁČA, Milan. Opočenské hudební soboty. *Opočenský zpravodaj*. 1986, č. 7–8, s. 9.

¹⁵³ Tamtéž, s. 9.

J. Vedlich, M. Nutzová, D. Sluková a další. Poslední večer Opočenských hudebních sobot se konal 14. října 1950.¹⁵⁴

Opočenské hudební soboty byly také jedním z témat, které nastínil narátor bez pobízení: „*Tenhle pan Kratochvíl se zabýval nejen námi, ale taky se velice zasloužil o kulturní dění ve městě vůbec. Neboť pořádal tzv. Opočenské hudební soboty. Tzn. zval sem nejvýznačnější pražské umělce té doby z oboru vážné hudby, jako třeba co já si pamatuju – violoncellista Miloš Sádlo.*“¹⁵⁵ V souvislosti s hudebními sobotami si narátor vybavil také zážitek z koncertu, kde vystupoval již zmíněný skladatel Jaroslav Křička: „*Dokonce mu místní ochotníci tady hráli jeho operu Ogaři.*“¹⁵⁶

V souvislosti s tehdejším hudebním životem na Opočně si vybavil rovněž zážitek ze svého úplně prvního seznámení s operou: „*Já jsem třeba viděl první operu vůbec v životě v podání taky Opočenských ochotníků – to byla jednoaktová opera Viléma Blodka ‚V studni‘.*“¹⁵⁷

Svou první velkou zkušenost s profesionálním uměním, která v něm probudila velký zájem o tuto činnost, uvedl hned vzápětí: „*Zkrátka přijelo Národní divadlo, Opera Národního divadla přijela do Opočna do parku a hrála tam na louce Prodanou nevěstu. A to já jsem tedy prvně čuchnul k tomu nejvyššímu kumštu, řekněme, hudebnímu. I když teda Prodaná nevěsta je spíš lidová opera, než nějaký kdovíjaký umění, ale je to krásný, že jo!*“¹⁵⁸

Kromě tohoto cyklu však hudební škola pořádala samostatně další koncerty. Po roce 1950 dále fungoval také *Opočenský komorní orchestr*, pravidelně se konaly koncerty LŠU a také další cyklus *Opočenské hudební léto*. Tyto koncerty se většinou konaly v zámecké obrazárně, v zámeckém letohrádku, nebo na nádvoří zámku v Opočně.¹⁵⁹

Velmi dlouhou a silnou tradici má v Opočně zejména dechovka. Jednalo se v první řadě o Opočenskou dechovku, která byla vedena Miroslavem Mackem. Kromě tohoto souboru vznikla v Opočně roku 1975 *Opočenka*, v pořadí již druhý dechový soubor. Opočenka

¹⁵⁴ BÁČA, Milan. Opočenské hudební soboty. *Opočenský zpravodaj*. 1986, č. 7–8, s. 10.

¹⁵⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ BÁČA, Milan. Opočenské hudební soboty. *Opočenský zpravodaj*. 1986, č. 7–8, s. 10.

pokračuje ve své činnosti až do dnešní doby a již mnoho let nás reprezentuje i v zahraničí. Dechové soubory vystupovaly zpravidla na nádvoří opočenského zámku.¹⁶⁰

Mezi významné opočenské hudebníky současnosti lze zařadit kromě Luboše Sluky také Miloně Čepelku. Vztah Miloně Čepelky k hudbě – od prvopočátků do současnosti – byl také tématem našich interview. Kromě již zmíněné hudební školy si vzpomněl i na rané zážitky: „Začátek to vzalo v dětství. Maminka mi zpívala. Babička taky. Já jsem chodil od první třídy do té hudební školy hrát na housle. Takže hudba mě provázela opravdu od dětství útlého. Jak ta vážná, přes ty hudební soboty, kam se chodilo povinně, ale chodilo se [...] a vnímal jsem hudbu.“¹⁶¹ Kromě těchto aktivit Miloně Čepelku velmi ovlivnilo také rádio, „kde se vysílaly v útlém dětství šlágry a později swing.“¹⁶² Miloň Čepelka dále během interview vzpomínal, že swingu bylo sice málo, zato si však zamiloval Orchestr Karla Vlacha: „Ten stále hrál, účinkoval, jezdil po republice v padesátých letech. S Janem Werichem, Rudolfem Cortésem, s Allanovými sestrami. To je prostě dnes už legenda.“¹⁶³ Kromě koncertu orchestru Karla Vlacha v Novém Městě nad Metují¹⁶⁴ si narátor vybavil také orchestr Jaroslava Maliny a vzpomínal na jeho úlohu: „To byl taky swing. A zaštiťovali se tehdy tihleti swingaři a pohrobci toho, co bylo zakázáno, nebo jen tak trpěno, písničkami Jaroslava Ježka.“¹⁶⁵ Dále zmínil R. A. Dvorského, který „žil vlastně stejně jako Malina“¹⁶⁶. Nejvíce však Miloně Čepelku oslovil již zmíněný Orchestr Karla Vlacha.

První zážitky z koncertů a rozhlasu Miloně Čepelku již tehdy nadchly a začal díky nim zkoušet hrát spolu se svými kamarády z dětství: „No zkrátka, tím jsem byl pohlcen, pak já jsem na ty housle si vrzal i šlágry, samozřejmě, třeba s tím Vládou Wisingerem a s dalším spolužákem Zdeňkem Jiruškou. Tak jsme u nich doma ve třech prostě vrzali, troubili a klavírovali ty písničky, který se nám líbily, a který bylo možno slyšet z rozhlasu – jednou za

¹⁶⁰ BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6, s. 2–3.

¹⁶¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

¹⁶⁴ Koncert se tehdy odehrál v tamní Sokolovně.

¹⁶⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014

¹⁶⁶ Tamtéž.

*týden v půlhodině toho Karla Vlacha.*¹⁶⁷ Šlágry Miloně Čepelku zajímaly mnohem více, než vážná hudba. Ačkoliv přiznal: „*tu jsem si občas koupil na desce*“¹⁶⁸

V souvislosti s deskami si vzpomněl i na svůj první, vytoužený gramofon: „*Někdy v tom roce 52, jsem si vyprosil, že mně rodiče koupili gramofon. Ještě tady stojí – to je von – už bohužel nehraje. Ale tady byly desky, spousta, takže já jsem si v Dobrušce kupoval. Zajímavý je, že na gramofonových deskách i ty šlágry, i ty americký provenience, byly k mání. Takže jsem jich měl řadu, tady jsem si to hrál celej nadšenej a tak.*“¹⁶⁹

Největší hudební příliv však Miloň Čepelka zažil až během let, ve kterých pracoval v rozhlasu. V pozdějších letech jej také pohltil mimo jiné chanson, společně s poezií. Rozhlasem a ostatními hudebními aktivitami se budu zabývat v dalších kapitolách.

Jak je vidět, hudební tradice v Opočně byla odjakživa silná napříč staletími. Ať už se jednalo o počáteční chrámovou hudbu, nebo životní dílo Františka Zdeňka Skuherského – učitele Leoše Janáčka. Pozdější spolkový život, ve kterém kulturu upevňovaly spolky Mlada a Vorel, byl takříkajíc zlatým věkem hudby v Opočně. Cyklus Opočenské hudební soboty a soubory dechové zase určovaly hudební život ve 20. století v Opočně. Zajímavé je, že tato tradice byla téměř výhradně spojená s hudební výukou ve městě. Rovněž si tuto tradici předávaly i rodiny – z otce na syna – tak, jak často vidíme i v dnešní době. Hudebnímu životu napomáhalo i prostředí, neboť zde bylo příjemné zázemí pro uskutečňování koncertů – Kodymův národní dům, zámecká obrazárna, zámecký letohrádek, nebo nádvoří zámku v Opočně.

Všechny tyto faktory se velkou měrou podílely na formování osobnosti Miloně Čepelky, kterého hudba provázela již od útlého dětství. Získal zde kvalitní základy pro pozdější rozvíjení svých znalostí a zkušeností v praxi.

2.3.5 Osobnosti regionu

Malé východočeské městečko, ukryté v podhůří Orlických hor, se může pyšnit překvapivě silným zástupem osobností známých jmen. Ještě více jich pak nalezneme v dalších sousedících městech. Kromě rodáků z Opočna a okolí však Opočno také hostilo mnoho významných osobností, které sem rády jezdily „na letní byt“. Tato kapitola tedy bude

¹⁶⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

věnovaná některým známým osobnostem Rychnovského regionu, potažmo Královéhradeckého kraje. Tyto osobnosti totiž spoluutvářely atmosféru města a zároveň měly přímý (nebo i nepřímý) vliv na Miloně Čepelku.

V předchozí kapitole jsem se již zabývala Františkem Zdeňkem Skuherským a okrajově také skladatelem Lubošem Slukou. Luboš Sluka, dosud žijící hudební skladatel, byl svědkem koncentrace známých umělců v Opočně za období první republiky. Své svědectví tehdejší doby sdílel pro publikaci *Vzpomínky na Opočno*.¹⁷⁰ Otec Luboše Sluky vlastnil v Opočně knihkupectví, v jehož těsné blízkosti se nacházela drogerie Elegon. Majitelem této drogerie byl Cyril Ondrák, v podání Luboše Sluky „*sokol, sociální demokrat a volnomyšlenkář*“.¹⁷¹ Cyril Ondrák měl dvě krásné dcery a na širokém parapetu rozlehlého výkladu jeho obchodu s drogistickým zbožím se často k večeru scházela skupina mužů, kteří zde rozprávěli. Mezi tyto muže patřil spisovatel Egon Hostovský¹⁷², dále následoval zástup Opočňáků – Václav Marel, bratři Petrovi, Václav Sobotka anebo Vojta Kolář z Pulic. Hostovský sem přivedl též svého přítele, spisovatele Ivana Olbrachta. Dalším významným hostem byl novinář Julius Fučík, který se tehdy dvořil dceři starosty Vanička, Marii. Luboš Sluka byl tehdy ještě malým chlapcem, přesto živě vzpomíná na vystupování těchto mužů: „*Jejich řeč byla sebevědomá a všem bylo úplně jedno, jestli je někdo poslouchá nebo ne.*“¹⁷³ K tomuto tématu se vyjádřil i Miloň Čepelka v rámci našich interview: „*Cyrl Vaniček, měl dceru Marii Vaničkovou, říkali jí prý Vánička. A ten Fučík sem za ní jezdil, takže to je tedy zajímavý, jak komunista měl tendenci se dostat přímo do buržoazní rodiny, řekněme – kdybych chtěl být ironický.*“¹⁷⁴ Kromě výše zmíněných jmen však byla tato společnost bohatší o následující osobnosti: „*Velmi známý grafik František Muzika, [...] herec z Národního divadla Václav Vydra starší – a pak i jeho syn. [...] No zkrátka jezdili sem mnozí a měli to tady rádi asi, jinak by sem nejezdili. Čili i to muselo nějakým způsobem přispívat ke koloritu toho města.*“¹⁷⁵

¹⁷⁰ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1.vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 22.

¹⁷² Egon Hostovský, rodák z Hronova.

¹⁷³ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1.vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, s. 22.

¹⁷⁴ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁷⁵ Tamtéž.

Mezi opravdu velmi známé osobnosti Opočna patří také již zmiňovaný Filip Stanislav Kodym. MUDr. Filip Stanislav Kodym se narodil v Opočně, v domě č.p. 22 v dnešní Kodymově ulici. Po absolvování gymnázia v Hradci Králové se zapsal na studium medicíny na vídeňské univerzitě, kde osiřelý Kodym¹⁷⁶ studoval za finanční podpory svých příbuzných. Již během studia ve Vídni se v něm probouzelo vlastenecké cítění. Po absolvování univerzity pracoval krátce jako praktický lékař v Mikulášovicích, od roku 1843 pak působil v Praze jako lékař chudých. Jeho literární činnost nastartovala nabídka místa vedoucího redaktora *Týdeníku pro polní, lesní a domácí hospodářství*. Roku 1856 koupil usedlost v Šárkách, kde žil až do své smrti – zemřel v noci ze 3. na 4. října 1884. Uznání se Kodymovi dostalo již za jeho života, při oslavě 70. narozenin, kdy se do Prahy sjeli zástupci různých spolků a institucí.¹⁷⁷ Památka Filipa Stanislava Kodyma v Opočně přetrvává dodnes – kulturní dům nese již od svého vzniku jméno po tomto význačném národním buditeli. Mimo jiné nese Kodymovo jméno také jedna z ulic v Opočně. Filip Stanislav Kodym bývá oceňován jako významný národní buditel a autor lékařských spisů.

Ještě většího uznání se v dnešní době dostává dalšímu opočenskému rodákovi, Františku Kupkovi. František Kupka se narodil v Opočně roku 1871.¹⁷⁸ Světově proslulý abstraktní malíř však značnou část svého života strávil ve Francii. Byl jedním ze zakladatelů abstraktního umění vůbec. Jak již bylo zmíněno dříve, zásluhou Františka Kupky panují velmi vřelé vztahy mezi Opočnem a francouzským městem Puteaux. Občanské sdružení ABAKUS tak v Opočně před několika lety vytvořilo projekt *Rodný kraj Františka Kupky*, který má za cíl zvýšit povědomí o této výrazné osobnosti, která byla dlouhá léta opomíjena.¹⁷⁹ V roce 2014 například Opočno za přispění města Puteaux také otevřelo v rámci festivalu *Opočno Františka Kupky* výstavu, během které mohli návštěvníci zhlédnout několik originálů obrazů, které byly v České Republice k vidění poprvé.¹⁸⁰ K Františku Kupkovi se pojí velmi zajímavý

¹⁷⁶ Otec Kodymovi zemřel v pouhých 4 letech života Filipa Kodyma. Dále se o Kodyma starala jeho ovdovělá matka.

¹⁷⁷ *Opočenské noviny: Filip Stanislav Kodym*. Opočno: Městský úřad: Rychnov nad Kněžnou: Uniprint, 1998, roč. 4, č. 16., s. 5.

¹⁷⁸ BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 1997.

¹⁷⁹ *Rodný kraj Františka Kupky* [online]. Opočno: TIC Opočno, 2011 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://www.opocno.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=179&Itemid=733

¹⁸⁰ *Opočno poprvé ukáže Jezdce i další originály od Kupky: Vystoupí ze tmy* [online]. iDnes.cz, 2014 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://hradec.idnes.cz/opocno-zahaji-vystavu-tri-obrazu-frantiska-kupky-fv7-/hradec-zpravy.aspx?c=A140530_2069270_hradec-zpravy_tuu

příběh, který dokládá tehdejší absolutní neznalost a faux-pas, kterého se krátce po druhé světové válce dopustili zaměstnanci okresního úřadu v Dobrušce, když do jeho budovy zavítal František Kupka osobně s úmyslem věnovat městu jeden obraz: „*Představil se jako František Kupka a prohlásil, že by chtěl rodnému kraji věnovat obraz. [...] Tehdejší představitelé okresu se asi ve výtvarném umění moc nevyznali. Nechali prý starého pána čekat nekonečně dlouho, až už toho měl dost a zmizel i se svým obrazem.*“¹⁸¹ Nejspíš tedy opravdu byl nejvyšší čas, začít pracovat na zvýšení povědomí o F. Kupkovi...

Mezi další osobnosti města patří již dříve zmíněná Olga Hostovská – překladatelka, editorka, publicistka, známá především jako dcera spisovatele Egona Hostovského.¹⁸² Olga Hostovská se narodila ve stejném roce jako Miloň Čepelka. Vzhledem k tomu, že v Opočně byla ukrytá spolu se svou maminkou, není překvapením, že se stala spolužačkou a kamarádkou Miloně Čepelky.¹⁸³

Pokud bychom z Opočna zavítali o nepatrný kousek dál – do Rychnova nad Kněžnou – ocitli bychom se v rodném městě Karla Poláčka. Karel Poláček byl český spisovatel, novinář a scénárista židovského původu. Proslul zejména svou humoristickou tvorbou. Jeho literární tvorba spadá do období první republiky. Poláčkovou poslední a zároveň velmi zdařilou knihou je román *Bylo nás pět*, ve kterém sledujeme život na malém městě z pohledu mladého chlapce. Při psaní románu *Bylo nás pět* autora s největší pravděpodobností inspirovaly vlastní zkušenosti z života v Rychnově, neboť v textu samotného románu nalézáme mnoho charakteristik typických pro tento region. Karel Poláček se stal obětí nacistického režimu a nedožil se konce války. Zdroj uvádí, že zemřel v lednu roku 1945.¹⁸⁴

Další známou a dosud žijící osobností města Opočna je hraběnka Kristina Colloredo-Mansfeld, narozená 19. prosince 1940 v Praze.¹⁸⁵ Kristina Colloredo-Mansfeld již byla také zmíněna dříve, a to sice v souvislosti se spory o vlastnictví zámku. Miloň Čepelka se k těmto sporům v rámci interview rozhovořil také. Jeho pohled na věc je zcela jednoznačný: „*Už někdy v tom roce 42 vyhnali hraběcí rodinu ze zámku. A majetek jim zabrali. Colloredo-Mansfeld, ten majitel tehdejší, dělal v továrně v Hradci. A krátce na to snad i tady v Pulické*

¹⁸¹ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1.vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, s. 22.

¹⁸² Tamtéž, s. 22.

¹⁸³ Více o přátelství Miloně Čepelky a Olgy Hostovské v kapitole 2.3.1.

¹⁸⁴ DOLEJŠÍ, Pavel. *Školní slovník českých spisovatelů*. 6.vyd. Humpolec: Pavel Dolejší, nakladatelství a vydavatelství, 2005, s. 196.

¹⁸⁵ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1.vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, s. 14.

*cihelně jezdil s kolečkem, protože nechtěli k Němcům. Čili když dneska se říká, že byl Němec, a že na něj platěj Benešovy dekrety – prostě to je všechno lež a nepravda tvrdá. Budou tam nějaké právní kličky, že se včas nepřihlásili v mezidobí 45 – 48 o ten majetek konfiskovaný Němci. Podle mě jim ho měli okamžitě vrátit. Oni by ho pak komunisti stejně vzali, ale nebyl by spor vo to, dnes jestli jim patří nebo ne.*¹⁸⁶

Závěr této kapitoly patří Emilu Vachkovi. Spisovatel Emil Vachek sice není opočenským rodákem, nicméně zaujímá zde právoplatně své místo, neboť velmi silně ovlivnil a inspiroval Miloň Čepelku v jeho četbě i vlastní tvorbě. Jak jsem uvedla již dříve, o Emilu Vachkovi se Miloň Čepelka dozvěděl díky své práci v knihovně. Velmi jej tehdy překvapilo, že jsou spolu s Vachkem krajané, protože Emil Vachek se narodil v Hradci Králové.

Miloň Čepelka tak jako první vzpomínku na Emila Vachka uvedl: „*Tady v knihovně městské byla řada jeho knih a já je přečetl a vím že od roku 48 nebyl tedy – no byl tak jako na indexu. On byl sociální demokrat. Tehdy se v osmačtyřicátém roce sociální demokracie sloučila s komunisty a ti co byli proti sloučení, na tom nebyli dobře pochopitelně. [...] Prostě jako by nebyl.*“¹⁸⁷

Je tedy logické, že Miloň Čepelku velmi překvapilo uvedení nové hry od Emila Vachka v době, kdy již Miloň Čepelka studoval na vysoké škole: „*V šestapadesátém roce Komorní divadlo v Praze ohlásilo hru Emil Vachek – Aféra. Ústředním tématem byla tzv. Dreyfusova aféra z Francie.*“¹⁸⁸ Miloň Čepelka tehdy sebral veškerou odvalu a vyhledal Emila Vachka v telefonním seznamu: „*Byl tam, Emil Vachek. V Košířích, že bydlí. Tak jsem tam zavolal.*“¹⁸⁹ Miloň Čepelka také zmínil překvapení Emila Vachka, neboť Vachek se kvůli zákazu domníval, že jej nemůže nikdo znát: „*A on byl celej potěšený, že někdo z mladých vůbec o něm ví.*“¹⁹⁰ Emil Vachek tehdy Miloň Čepelku pozval do Komorního divadla za účelem zhlédnutí zkoušky. Své první setkání s Vachkem hodnotí narátor velmi pozitivně – dodnes si vzpomíná na své nadšení: „*Tak já tam plaše přišel. Tam byl takový starý pán příjemný. Takovej opravdu byl strašně příjemnej vod pohledu, takovej dobrák [...] No a já*

¹⁸⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloňem Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

¹⁸⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloňem Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

*jsem koukal na tu zkoušku, byl jsem v sedmém nebi!*¹⁹¹ Toto setkání však nebylo vůbec ojedinělé, ani konečné. Na Čepelkův nesmělý dotaz, zda-li by mohl Vachkovi ještě někdy zavolat, odpověděl tehdy Emil Vachek velmi vstřícně: „*A znáte světovou literaturu? Znáte Balzaca? Znáte Flauberta? [...] No to musíte, když chcete psát taky. A tak víte co? Tak ke mně přijďte tehdy a tehdy.*“¹⁹²

Při následné návštěvě u Emila Vachka doma – ve vile v Košířích – Miloně Čepelku uchvátila především jeho knihovna: „*Protože byla asi ve třech místnostech. A všude byly takhle do stropu police. [...] A von říkal: Tady mám naučnou, tady mám cizojazyčnou... a tak. Spadla mně brada.*“¹⁹³ Emil Vachek jako první doporučil Miloně Čepelkovi známou Balzacovu trilogii, kterou dle jeho slov musel Čepelka bezpodmínečně znát.¹⁹⁴ Tímto způsobem se dále Čepelka s Vachkem scházeli za účelem doporučování a půjčování další četby.

Jejich schůzky se odehrávaly v kavárně hotelu *Zlatá Husa* na Václavském náměstí. Narátor vzpomenu i na jejich průběh: „*On tam musel být velmi známý, zřejmě tam chodil pravidelně, jak dřív ti literáti chodili, že někde mívali svůj stůl a tak. [...] On si dával zásadně, prosím, a to tenkrát to mě tedy překvapilo, že to šlo! Mléko! Sklenici mléka a suchý rohlík! (smích)*“¹⁹⁵ Během jejich setkání kladl Miloň Čepelka Emilu Vachkovi mnoho otázek, včetně dotazů týkajících se Karla Čapka: „*Co tohle a s kým se znal a jak ten Čapek – na to on byl hrdej, že byli spolužáci z Hradeckýho gymnasia. A myslím, že on si Čapka vážil velmi.*“¹⁹⁶

Poslední vzpomínky na Emila Vachka souvisely s jeho úmrtím v roce 1964: „*Já jsem odešel učit a on mezitím umřel. Takže jedině jsem mu mohl poděkovat za tu krátkou známost tím, že jsem do toho časopisu *Plamen*, kam jsem docházel, napsal alespoň nekrolog za ním, když umřel.*“¹⁹⁷

Literární dílo Emila Vachka hodnotil Miloň Čepelka velmi pozitivně a lehce si posteskl, že jeho talent zůstal nedoceněn: „*Třeba kritika mu vyčítala, že psal příliš rychle a*

¹⁹¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Jedná se o díla *Otec Goriot*, *Ztracené iluze* a *Lesk a bída kurtizán*.

¹⁹⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Tamtéž.

příliš, takže to nebylo cizelováno, řekněme. No. Bezpochyby něco na tom je. Ale myslím si, že jeho dílo by stálo za to, aby se na něj někdo po těch dlouhých letech podíval. Protože třeba jeho román Pán světa v intencích tedy Války s mlouky¹⁹⁸ řekněme, jo. Válka s mlouky jasně byla proti Hitlerovi, že jo, proti nacismu. A ten jeho Pán světa taky, dokonce bych řekl, že ještě blíž, protože tam byl přímo diktátor a taky v době, kdy ještě nebyl úplně na vrcholu. [...] No ale jak těch knih přibývá, tak je čím dál těžší z těch minulejších vybírat a uvádět znovu na trh. Knih je moc. Já říkám: Knih, lidí a aut na světě je moc. (smích)“¹⁹⁹

Osobností, které působily na kulturní duch města Opočna, bylo tedy mnoho. Spousta dalších také pocházela z blízkého okolí – jmenovitě například Josef Škvorecký, Karel Čapek nebo Božena Němcová – výčet by mohl být téměř nekonečný. Výše uvedená jména tedy rozhodně nejsou jediná. Je velmi těžké definovat, kdo je „nejvýznačnějším“ umělcem, protože by se jednalo o zcela relativní hodnotící soud. Pokud však hovořím o Miloně Čepelkovi, trůfám si říct, že největší vliv na něho měl jednak výše zmíněný Emil Vachek, který se mu stal tzv. duchovním otcem. Nezanedbatelnou roli hrála také Olga Hostovská, se kterou v dětství vytvářel první literární dílka a časopis, a která tudíž stála u prvopočátků tvorby Miloně Čepelky.

¹⁹⁸ Miloň Čepelka pochopitelně hovoří o románu Karla Čapka *Válka s mlouky*.

¹⁹⁹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

3 Studium v Praze jako zásadní milník v životě Miloně Čepelky

3.1 Studium a aktivity s ním související

Jak již bylo zmíněno dříve, Miloň Čepelka maturoval na gymnáziu v Dobrušce 28. května 1954. V témže roce složil také přijímací zkoušky na vysokou školu pedagogickou. V souvislosti s přijímacím řízením se rozhovořil také o volbě oboru: „*Mně jak rodiče, tak profesori rozmluvili moji touhu jít na Akademii múzických umění. Nejdřív jsem toužil jít na herectví, leč pak jsem koketoval s myšlenkou, že bych mohl studovat dramaturgii divadelní [...].*“ Důvody pro nesouhlas se zvoleným studijním oborem byly ze strany rodičů naprosto pochopitelné: „*[...] zaprvé proto, že to v té době přece jenom nebylo ještě zcela vážně brané povolání a kromě toho [...] jsme se dozvěděli, [...] že budou brát všeho všudy dva lidi. I usoudil jsem i já moudře, že bych se tam nedostal [...]*“²⁰⁰

Během studijních let se Miloň Čepelka věnoval literatuře a rovněž se seznámil i s mnoha básnickými ikonami, například s Jaroslavem Seifertem, nebo Vítězslavem Nezvalem – sám narátor toto období hodnotí slovy „*tak jako mě pohltil ten svět kumštu, především tedy literatury*“.²⁰¹ Velmi podstatnou zkušeností bylo pro Miloně Čepelku také pravidelné setkávání se s Emilem Vachkem, o kterém jsem již psala v předchozí kapitole.

Kromě literatury však Miloň Čepelka získal také mnoho nových zkušeností s herectvím. Hned v prvním ročníku se přihlásil do tamního amatérského ochotnického souboru. Zde potkal jednak vedoucího souboru, Rudolfa Faltejska: „*byl z Třebechovic pod Orebem, což mě potěšilo, že jsme krajaní...*“²⁰², ale také Ladislava Smoljaka, který toho času studoval fyziku a matematiku. Spolu se Smoljakem tak hrál například ve hře Ladislava Stroupežnického *Paní Mincmistrová*. Jeho první velká role přišla v Goldoniho *Lháři*, kde hrál starce: „*měl jsem fousy, takovej plnovous a měl jsem dvě dospělý dcery a tak, a v ruce takovou hůl, jako Mikuláš skoro (smích) [...]* Jenom vím, že mě to hrozně bavilo [...]

V souvislosti s hereckými rolemi se narátor zamyslel nad svými rolemi obecně: „*další role potom už v divadle byly zase ženský. Takže já vždycky hraju to, co nejsem.*“²⁰⁴

²⁰⁰ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

Účast v divadelním souboru však nebyla jedinou mimo-studijní aktivitou, kterou tehdy Miloň Čepelka provozoval. Během studia vydávali se spolužáky zcyklostylovaný časopis: „*Na tom ormigu, ono to bylo fialový, takovej ten lihovej rozmnožovač.*“²⁰⁵ Tento časopis byl vydáván oficiálně. V roce 1956, v období kulturního uvolnění, otiskli v tomto časopise *Rezoluci vysokých škol*, ve které stanovili několik zásadních požadavků: „*Tenkrát jsme měli tak revoluční požadavky, aby se třeba o půlnoci nehrála sovětská hymna, protože nejsme v Sovětském svazu. (smích) Nebo aby nám povolili Majáles. Tam byly takový čtyři zásadní požadavky. Dneska je to přímo k smíchu, tenkrát to byla revoluce. No a hned bylo zle pro to, pochopitelně, protože mezitím vypukly maďarský události [...] A bylo po uvolnění.*“²⁰⁶

Kromě těchto aktivit se Miloň Čepelka samozřejmě účastnil i klasického studentského života: „*Tam jsme si krásně žili, chodili jsme studovat do knihoven, taky jsme chodili do hospod...*“²⁰⁷ Na vysoké škole se také seznámil se Zdeňkem Svěrákem, který byl jeho spolužákem, a se kterým si již od počátku výborně rozuměli.

Studijní léta Miloně Čepelky také zahrnovala účast na kulturním životě. Stal se jednak pravidelným návštěvníkem Komorního divadla: „*to se stalo mým divadlem [...] tam jsem prostě viděl snad všecko, co hráli.*“²⁰⁸ Občas zavítal také do Národního divadla za účelem zhlédnutí opery: „*Ale na stojáka, to znamená až nahoru na galerii, za nějaký směšný peníz.*“²⁰⁹ Spolu se spolužáky také pravidelně chodili do divadla na Vinohradech a stejně tak na různé koncerty do Lucerny. Naopak výtvarné umění již Miloně Čepelku příliš nezasáhlo: „*Málo jsem chodil na výstavy, to se přiznám. To mně zůstalo, na to já nějak moc nejsem. A vůbec nejsem na muzea. Mně to připadá jako mrtvý předměty...*“²¹⁰ Spolu s kamarádem Tománkem rovněž často navštěvovali kina: „*To jsme byli schopni udělat za sobotu tři filmy. Většinou jsme chodili na ty západní, francouzské a italské tehdy. [...] Ale jezdili jsme třeba až na okraj Prahy do těch kin.*“²¹¹

²⁰⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloně Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

3.2 Rozhlas

Po absolvování vysoké školy dostal Miloň Čepelka umístěnku na základní devítiletou školu v Novém Kníně na Dobříšsku. Zde ovšem setrval pouze tři roky: „[...] mě propouštěli po třech letech ze služeb, prý neradi – no, neradi – protože komunisti neměli rádi, když jim někdo dával najevo nějaká svá vlastní přání a vzpíral se tak diktátu [...]“²¹² Po propuštění nastoupil na místo redaktora do armádní redakce Československého rozhlasu.

O volném místě v redakci Československého rozhlasu se Miloň Čepelka dozvěděl v redakci literárního měsíčníku Plamen, do kterého tehdy přispíval. Tuto pracovní nabídku Miloň Čepelka důsledně zvážil, neboť byl zprvu na pochybách: „*Ne že bych nějak toužil po armádě, nebo po uniformě, ale jinde nebylo v tom rozhlase místo [...] bylo mi řečeno – ,no ale dyť tam před tebou byl Karel Šiktanc‘ – což byl básník, jehož jsem si vážil [...] a tak jsem si řekl – no tak proč ne?*“²¹³

Již ve druhé kapitole bylo zmíněno, že Miloň Čepelka na toto období svého života vzpomíná velmi rád a hodnotí jej zcela pozitivně – především z důvodu výborného kolektivu, který se tehdy v redakci sešel. Vzpomínal jednak na vedoucího Slávka Vondráška: „*To byl skvělejší chlap, spíš teda pedagog než voják.*“²¹⁴ Dále vzpomínal na Jiřího Šebánka, který ho zasvětil do nového povolání: „*Byl o šest let starší, takže mi byl takovým starším rádcem v té redaktorské práci.*“²¹⁵ Vzhledem k tomu, že bylo nutné redakci rozšířit o dalšího redaktora, doporučil tehdy Miloň Čepelka svého spolužáka Zdeňka Svěráka, který v tehdejší době učil na gymnáziu v Žatci: „*On se nejdřív bránil, protože jeho to učitelování bavilo. Ale pak se rozhodl, že ano.*“²¹⁶ V roce 1966, tedy v době, kdy ještě Miloň Čepelka pracoval v redakci Československého rozhlasu, pak Jiří Šebánek svěřil svým kolegům plán týkající se založení Divadla Jára Cimrmana.

Během doby svého působení v rozhlasu měl Miloň Čepelka přístup k mnoha nahrávkám. Tato skutečnost byla velmi podpořena tehdejší dobou, neboť šedesátá léta a s nimi spjaté kulturní uvolnění velmi přála také hudbě: „*už se zase směly hrát ty rytmy, co se*

²¹² Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Tamtéž.

*přivezly sem ze zámoří. [...] Orchestrů bylo už mnohem víc.*²¹⁷ V této době také začal Miloň Čepelka vysílat pořad *Polní pošta*, strukturovaný jako pořad na přání, ve kterém nechávaly vojákům jejich milenky či příbuzné zahrát písně jako odměnu např. za získání odznaku.

V roce 1969 však nastal zlomový okamžik, který Miloni Čepelkovi i jeho kolegům doslova obrátil život naruby: „*Při ročním výročí srpnových událostí se tady ještě protestovalo proti okupaci sovětských vojsk a já jsem dostal za úkol jako redaktor pořadu Polní pošta zahrát lidovým milicím a policii – tedy Sboru národní bezpečnosti – že zkrátka rozprášili jakési demonstrace.*“²¹⁸ S tímto úkolem Miloň Čepelka vnitřně naprosto nesouhlasil: „*Já jsem věděl, že tak daleko já nemůžu.*“²¹⁹ Proto svým kolegům Čepelka oznámil, že tento úkol nesplní a hodlá podat výpověď. Jeho kolegové následovali jeho příklad a hromadným odchodem tedy zrušili redakci: „*Chudák šéf nás přemlouval, ať to neděláme. A nevěděl, že už je 14 dní odvolán – protože mu to oznámili dodatečně. (smích)*“²²⁰

Poté, co Miloň Čepelka i jeho kolegové odešli z rozhlasu „na volnou nohu“, doufali, že budou moci do rozhlasu příležitostně přispívat externě. Tato představa však vzala brzy za své: „*Stalo se samozřejmě po pouhých asi třech měsících, že nám bylo sděleno, že už rozhlas o spolupráci s námi žádnéj zájem nemá.*“²²¹ V té době však již byl Miloň Čepelka zaměstnán Divadlem Jára Cimrmana, díky kterému získal alespoň určitý finanční příjem: „*[...] jsme brali 60 korun za představení. Byly to úplně jiný peníze, ale byly to nějaký peníze.*“²²² Divadlo však tehdy samozřejmě nemohlo zcela pokrýt životní náklady: „*Tak jsme to nějak tloukli všelijak.*“²²³ V Divadle Jára Cimrmana je Miloň Čepelka stálým hercem až do dnešní doby, kdy *Divadlo Jára Cimrmana* slaví 50. výročí od svého založení.²²⁴

V Československém rozhlasu tedy Miloň Čepelka pracoval do roku 1969. K rozhlasu se však znovu vrátil v pozdějších letech: „*[...] potom po roce nějak 86, když už zase jsem se*

²¹⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²¹⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž.

²²³ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²²⁴ Více o Divadle Jára Cimrmana v následující kapitole.

mohl semhle tamhle do rozhlasu vypravit – už ten zákaz nebyl tak striktní.“²²⁵ V těchto letech vysílal např. pořady *Melodie z mládí*, *Legenda jménem Karel Vlach* a jiné.

V současné době vysílá Miloň Čepelka mimo jiné na *Rádiu Dechovka* pořad *Písničky s Miloněm*. Jedná se o půlhodinový blok písniček a informací týkajících se světa dechovky.²²⁶ Velmi kladný vztah Miloně Čepelky k žánru dechovka také není vůbec náhodným. Již dříve byla zmíněna historie dechovkových souborů v Opočně. Právě díky Opočence se s tímto hudebním žánrem dostal Čepelka do bližšího kontaktu: „*K dechovce jsem se dostal tak, že jsem [...] v sedmdesátých letech [...] častěji jezdil sem a tady vznikla malá dechovka, osmičlenná, Opočenka.*“²²⁷ Její zakladatel Jan Bořek Miloně Čepelku požádal, zda-li by nemohl uvádět jejich první koncert. Toto byl tedy prvopočátek Čepelkova vztahu k dechovce, který přetrvává do dnešní doby: „*prostě jsem se k tomu vrátil, že ještě mohu ty písničky komentovat, něco k tomu říkat. To mě bavilo, baví a bude bavit asi až do smrti.*“²²⁸

Závěrem lze tedy konstatovat, že vztah Miloně Čepelky k hudbě se promítl také do oblasti rozhlasu, ve kterém po dlouhá léta působí. Opočno zde rovněž hrálo roli ne zcela zanedbatelnou, neboť ho částečně nasměrovalo k hudebnímu žánru dechovky.

3.3 Divadlo Járy Cimrmana

Jak již bylo zmíněno dříve, myšlenka založení Divadla Járy Cimrmana vzešla z nápadu Jiřího Šebánka roku 1966: „*náš starší kolega Jirka Šebánek přišel s nápadem, že bychom mohli mít divadlo [...] on si vymyslel, že by to mohlo být divadlo, které by se věnovalo tvorbě a životu Járy Cimrmana, což byl tedy fiktivní vymyšlený muž, a že ho budem národu prostě předvádět, jako kdyby žil.*“²²⁹

Prvními a tedy základajícími členy, byli spolu s Jiřím Šebánkem Miloň Čepelka a Zdeněk Svěrák – tři kolegové z Československého rozhlasu. Miloň Čepelka a Zdeněk Svěrák dále přizvali do divadla Ladislava Smoljaka, kterého znali již z dob studií na vysoké škole a

²²⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²²⁶ *Miloně Čepelka* [online]. Kojetice: Radio Dechovka, 2014 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.radiodechovka.cz/>

²²⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

se kterým měli zkušenosti z tamního amatérského divadelního souboru.²³⁰ Toto spojení však po krátkém čase přineslo problémy, pramenící ze složitého vztahu Jiřího Šebánka a Ladislava Smoljaka: „do jisté míry to nebylo šťastné, protože oni si se Šebánkem příliš do noty přátelské nepadli. A tudíž tam pak vznikaly různé rozpory vyúsťující v to, že Jirka Šebánek po dvou letech řekl: ‚Ač jsem to divadlo založil, já jdu pryč.‘“²³¹

Původní repertoár divadla se skládal ze třech her. Byli jimi *Akt*, *Vyšetřování ztráty třídní knihy* a *Domácí zabijačka*. Repertoár se však změnil právě po odchodu Jiřího Šebánka, který svou hru *Domácí zabijačka* dále neumožnil divadlu hrát. Dalšími autory her se tak stali výlučně Zdeněk Svěrák a Ladislav Smoljak, což narátor zhodnotil slovy: „*Takhle jak se to vystříbřilo, že autory se stali jenom S+S, no tak velice dobře si to rozmysleli. Perfektně na tom pracovali tak, aby byl úspěch. [...] prostě, cílevědomá snaha – nepodbízet se publiku, ale na druhou stranu taky se mu nevzdalovat nějakými příliš intelektuálními postoji.*“²³²

Pátým členem se stal Oldřich Unger, který působil v rozhlasovém pořadu *Nealkoholická vinárna U Pavouka*, ze kterého vzešel právě Jára Cimrman. Na *Nealkoholickou vinárnu U Pavouka*, pořad bytostně mystifikující, vzpomínal narátor také – a to v souvislosti s tehdejšími reakcemi lidí: „*příliš si toho lidí nevšimli [...] A věřili dokonce, že ta vinárna v Praze existuje.*“²³³

Režisérkou divadla se stala Helena Philipová, která byla rovněž režisérkou výše zmíněného pořadu a kromě toho také stála u založení dalších divadel: „*Ona už předtím založila Divadlo Na zábradlí, spoluzaložila. A spoluzaložila i SEMAFOR. Takže my jsme jí říkali, že je notorická zakladatelka malých divadel.*“²³⁴ Helena Philipová hrála v existenci Divadla Járy Cimrmana stěžejní roli. Miloň Čepelka během interview také vyjádřil svůj vděk za její přínos divadlu: „*bez ní bychom nebyli. Protože my bychom o tom krásně snili a mužsky žvanili a zůstalo by u toho. Ale ona nás hnala jako motor a říkala: ‚Vy blbci, jednou se tím budete živit.‘ Což jsme samozřejmě se nad tím ušklebovali a nevěřili tomu.*“²³⁵

²³⁰ Viz kapitola 3.1 Studium a aktivity s ním související.

²³¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

Za téměř 50 let existence Divadla Jára Cimrmana se v divadle vystřídal mnoho herců. Někteří odešli či zemřeli²³⁶, jiní naopak do divadla nastoupili. Kupříkladu Oldřich Unger divadlo opustil v souvislosti s podpisem Charty 77: „*se rozhodl, že prostě bude emigrovat. A tím pádem nám řek: ‚Já tu Chartu podepišu a tím pádem u vás končím, protože bych vám dělal jenom potíže.‘ [...] Dneska je v Americe.*“²³⁷ Oldřich Unger zemřel v roce 2015 v Kalifornii.²³⁸

Většina herců mladší generace se k herectví v Divadle Jára Cimrmana dostala tzv. přes techniku: „*Přišli, že budou dělat kulisáky, zvukaře, osvětlovače – a během let dostávali malý roličky. [...] No až se vypracovali.*“²³⁹ Mezi tyto herce patří například Genadij Rumlena nebo Marek Šimon.

Divadlo Jára Cimrmana je známé tím, že se jedná o výhradně mužské divadlo. Ženské herečky zde nejsou zastoupeny. Veškeré ženské role tedy hrají muži, především Miloň Čepelka, který tuto skutečnost komentuje slovy: „*já vždycky hraju to, co nejsem.*“²⁴⁰ Vzápětí se nad tímto tématem zamyslel v širším kontextu: „*Taky když mám v Blaníku učitele, tak se mi to moc dobře nehraje [...] Necítím se tam tak dobře, jako v ostatních, protože kantorem jsem byl a tam se mně zdá, že není co hrát (smích) zatímco to ostatní si člověk musí nějakým způsobem vymyslet. Do tý ženský se musí nějak vmyslet.*“²⁴¹

Za řadu desetiletí své existence se divadlo v rámci Prahy několikrát stěhovalo. V současné době sídlí v budově na pražském Žižkově, a to pod příznačným názvem *Žižkovské divadlo Jára Cimrmana*. Vzhledem k vyššímu věku některých herců divadlo rozjelo na základě návrhu Miloně Čepelky „projekt“ s názvem *Synové pomáhají otcům*. Tato záležitost souvisí s obsazováním nových herců, kterými jsou synové některých stálých herců Divadla Jára Cimrmana. Jedná se o Josefa Čepelku (syn Miloně Čepelky), nebo Vojtu Kotka (syn Václava Kotka), kteří jsou profesionálními herci.²⁴²

²³⁶ Velkou ztrátu znamenalo pro Divadlo Jára Cimrmana úmrtí Ladislava Smoljaka v roce 2010.

²³⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

²³⁸ *V Kalifornii zemřel Oldřich Unger, tvůrce legendárního Meteoru*[online]. Praha: Český rozhlas - Radio Praha, 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/krajane/clanky/_zprava/v-kalifornii-zemrel-oldrich-unger-tvurce-legendarniho-meteoru--1524352

²³⁹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

²⁴⁰ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² *Respekt: 50 let s Cimrmanem*. Praha: Svoboda Press, 2015, č. 52–53.

Repertoár divadla aktuálně tvoří patnáct her. Většina současných herců do Divadla Járy Cimrmana nastoupila až v průběhu dalších let jeho existence. Po odchodu Jiřího Šebánka a pozdějším úmrtí Ladislava Smoljaka tak ze zakládajících členů v divadle v dnešní době působí již pouze Zdeněk Svěrák a Miloň Čepelka.

4 Vztah narátora k Opočnu a okolí v současnosti

4.1 Současné působení na východě Čech

Ačkoliv je stálým místem pobytu Miloně Čepelky Praha, kde také provozuje většinu svých aktivit, je na místě zde uvést, že na Opočno a Královéhradecký kraj Miloň Čepelka nikdy nezanevřel. Naopak se do svého rodného kraje rád často vrací, a to nejen z osobních důvodů, ale i v souvislosti s mnoha pracovními příležitostmi. V této kapitole se tedy zaměřím na umělecké působení Miloně Čepelky na východě Čech, které lze v současné době v regionu sledovat.

Již v dřívějších kapitolách jsem se zabývala vztahem Miloně Čepelky k hudebnímu žánru dechovka. Tento vztah se promítá i do jeho současného působení v regionu. Dne 9. června 2013 tak například navštívil svou rodnou obec Pohoří při příležitosti křtu nového alba dechové skupiny *Valanka*. S *Valankou* Miloň Čepelka v té době již dva roky spolupracoval, a to jako příležitostný textař. Albu *U nás v Podbřezí* se Miloň Čepelka stal zároveň jeho kmotrem.²⁴³ Spolupráce s dechovou skupinou *Valanka* pokračuje až do současnosti.

Kromě spolupráce s *Valankou* Miloň Čepelka také již několik let vystupuje společně s Náchodským šansonovým uskupením *6NaChodníku*, které v letošním roce slaví 10. výročí své existence.²⁴⁴ Vzhledem k tomu, že skupinu *6NaChodníku* již řadu let sleduji a její tvorbu považuji za velmi zdařilou, zajímala jsem se během interview s Miloněm Čepelkou i o jejich společné vystupování.

O existenci této hudební skupiny se Miloň Čepelka dozvěděl během besedy v náchodské knihovně. Zde se Miloň Čepelka zmínil o jeho šansonovém pořadu s Markétou Wankeovou.²⁴⁵ Vyučující náchodského gymnázia, Štěpán Macura, který se také angažuje v oblasti kultury a nese značný podíl na živém kulturním dění v náchodském regionu²⁴⁶, tehdy Miloni Čepelkovi navrhnul možnou spolupráci s kapelou *6NaChodníku*. Tvorba této skupiny

²⁴³ VAŇOUS, Petr. Miloň pokřtí Valanku. *5 + 2 dny. Orlicko*. 6. 6. 2013, roč. 2, č. 23, s. 7.

²⁴⁴ Letošním rokem rozumíme rok 2016. Uskupení *6NaChodníku* slavilo své výročí v Městském divadle Dr. Josefa Čížka v Náchodě, dne 20.10.2016. Součástí večera byl křest knihy Milana Poutníka, textaře a kontrabasisty uskupení *6NaChodníku*. Doslov k publikaci napsal právě Miloň Čepelka.

²⁴⁵ Pro Markétu Wankeovou Miloň Čepelka již dříve otextoval několik francouzských písní volně do češtiny.

²⁴⁶ Hlavním organizátorem Náchodských Dnů poezie je Jiráskovo gymnázium Náchod. Některé z akcí, které se uskutečňují v rámci této pravidelné každoroční události, se odehrávají právě v budově náchodského gymnázia.

Miloně Čepelku oslovila: „*Oni mi pak dali céděčko, který měli svoje natočený, mně se to líbilo, takže jsem s tím velmi souhlasil.*“²⁴⁷

První společné vystoupení Miloně Čepelky s kapelou *6NaChodníku* se konalo v malém náchodském divadle *Pod zámkem*, které se nachází v sále Základní umělecké školy. Již první vystoupení sklidilo úspěch: „*Ono se to líbilo, bylo tam spousta lidí.*“²⁴⁸ Jejich spolupráce tedy pokračovala nadále a trvá až do současnosti: „*Natáčeli jsme s nimi společně v Českobudějovickém rozhlase. Vystupovali jsme společně v divadle Na Kampě, v Praze. A letos*²⁴⁹ *na začátku srpna dokonce v rámci Jiráskova Hronova*²⁵⁰ *jsme měli společné vystoupení v parku tam za Jiráskovým domem.*“²⁵¹

Společné vystupování Miloně Čepelky a *6NaChodníku* se nese v duchu spojení autorského šansonu a autorského čtení. V průběhu vystoupení se tak pravidelně střídají výstupy Miloně Čepelky, který čte některá svá drobná dílka, spolu s výstupy skupiny *6NaChodníku*, která publiku předvádí kvalitní autorský chanson. Z hlediska sdělení tyto jednotlivé výstupy mnohdy navzájem tematicky korespondují. Nejedná se však o jedinou spojitost. Chanson má ostatně v mnoha ohledech podobu zpívané – a hrané – poezie.

Kromě výše zmíněných událostí také Miloň Čepelka spolu s kapelou *6NaChodníku* vystupují každoročně na Náchodských Dnech poezie. Jejich společná vystoupení se tak již pomalu stávají milou tradicí, která se těší hojné účasti návštěvníků (nejen) z Náchodského regionu.

Společně s chansonovým uskupením *6NaChodníku* se Miloň Čepelka představil i Opočnu, a to v neděli 9. října 2016 v Kodymově národním domě při příležitosti křtu nové knihy Miloně Čepelky *Monology k živým i mrtvým.*²⁵² I během tohoto večera se střídal autorský chanson *6NaChodníku* s autorským čtením z úst Miloně Čepelky. Mezi hosty večera patřili zejména zástupci místních spolků a blízkých knihoven.

Celoživotní umělecké úsilí Miloně Čepelky bylo oceněno městem Opočnem dne 23. září 2016. Čestné občanství města Opočna bylo Čepelkovi uděleno při příležitosti jeho

²⁴⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Rozhovory se uskutečnily v roce 2014, proto pod výrazem „letos“ rozumíme rok 2014.

²⁵⁰ *Jiráskův Hronov* je název již tradičního celorepublikového festivalu amatérského divadla.

²⁵¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²⁵² Kalendář akcí. *Opočenské noviny*. Opočno, 2016, roč. XIX. (XXVI.), č. 10, s. 9.

osmdesátých narozenin, kdy se v Mariánském kostelíku konal křest knihy *Nedělnátko aneb s Cimrmanem v zádech*.²⁵³

Na těchto příkladech jsme si tedy ukázali, že některé aktivity Miloně Čepelky jsou dodnes spjaty s jeho rodným krajem. V následující kapitole se budu zabývat vztahem Miloně Čepelky ke svému rodnému městu.

4.2 Reflexe narátorova vztahu ke svému rodnému kraji

*„Opočno – tři „o“ ve jméně mého města jsou jako tři prsteny, jimiž si mě zasnoubilo, jimiž mě k sobě připoutalo.“ – Miloň Čepelka*²⁵⁴

Předchozí kapitola se zabývala současným působením Miloně Čepelky v jeho rodném kraji. V souvislosti s těmito aktivitami se nabízí otázka, nakolik rád vzpomíná a vrací se do kraje svého dětství a mládí. Respektive, co pro Miloně Čepelku znamená Opočno a blízké Pohoří.

Na tuto otázku Miloň Čepelka odpověděl automaticky, bez delšího přemýšlení: *„Tak nenarodil jsem se tu, ale když jsem tady žil od šesti neděl věku svého, no tak je logický, že tady ty kořeny mám [...] víc, než ve vlastním rodišti v Pohoří. Protože tady jsem chodil do školy, tady jsem prvně plakal nad vším možným, tady jsem se radoval ze všeho možného. No tak to je prostě můj domov, nedá se nic dělat. [...] taky jsem tady zažil první lásku. Sice jenom platonickou, ale to vzepětí, tady to bušilo, takže to všechno prostě sem člověka táhne zpátky. No a čím jsem starší, tím víc.“*²⁵⁵

Miloně Čepelka si zároveň posteskl, že kvůli povinnostem se do Opočna nedostane tak často, jak by chtěl. Naopak některá roční období tráví v Opočně zcela pravidelně: *„Takže my tady travíme celý prázdniny v létě. A zhruba čtrnáct dní kolem Vánoc. Já jsem třeba jednou jedinkrát nebyl na Vánoce doma. [...] Jednou jedinkrát za 77 let.“*²⁵⁶

Ve stejném nahrávacím dni se Miloň Čepelka zamýšlel i nad pověstnou soutěživostí mezi Opočnem a Dobruškou. *„[...] jako dítě, jako kluci, ještě na gymnáziu, jsme dost prožívali takovou tu polovážně polo-nevážně branou soutěživost mezi Opočnem a Dobruškou.*

²⁵³ Kalendář akcí. *Opočenské noviny*. Opočno, 2016, roč. XIX. (XXVI.), č. 9, s. 8.

²⁵⁴ KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1. vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, s. 78.

²⁵⁵ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

²⁵⁶ Tamtéž.

*Nejen ve fotbale. Ale prostě tady byl zámek a vy máte akorát radnici a Heka, že jo. (smích)*²⁵⁷
Hned vzápětí však narátor zvažněl a tyto myšlenky převedl do současnosti: „*Ale ono to bohužel přežívá. [...] mně se to nelíbí. Já neříkám, že to je správně. Naopak kdyby se dali dohromady, tak by se jim povedlo možná víc věcí udělat pro lidi a pro občany. Ale [...] nedivím se. Tady se Kupka narodil, slavný malíř, ale byl tu taky krátce jenom, jako já v Pohoří. [...] Takže ta Dobruška má taky právo, aby si ho přivlastnila. (smích)*“²⁵⁸

Na tomto místě je třeba připomenout, že vzájemná soutěživost a spolupráce měst je zcela typický projev symbiotické soutěže. Tématem symbiotické soutěže se zabývali již zakladatelé moderní sociologie města z Chicagské univerzity.²⁵⁹

Sociolog Jiří Musil se tomuto tématu věnoval v publikaci *Zrod velkoměsta – Urbanizace českých zemí a Evropa*. Zdůraznil, že města mezi sebou soutěží o investice, státní pomoc, zájem turistů a podobně. Diferenciace měst je tak v současné době především důsledkem jejich vzájemné soutěže, důsledkem schopnosti místních hospodářských a politických elit a také schopnosti využít vhodné polohy města. Od roku 1989 rovněž oslabuje politika, zatímco ekonomie se stává silnějším elementem.²⁶⁰

Mimo soutěživosti měst narátor kritizoval také změny fyzické podoby města Opočna v průběhu let: „*[...] mám to tady rád. Nehledě k tomu, že park je park, a Lišřovina. Mrzí mě akorát, že už to není vono. Protože všude vyrostly nějaký baráky přiblblý. Třeba tady Na Olivě, to byla krásná louka volná. [...] Ale tak už to na světě chodí. Stálá změna, a já říkám málokdy k lepšímu.*“²⁶¹

4.3 O literatuře a vlastní tvorbě

Již z dřívějších kapitol je zřejmé, že Miloň Čepelka je tvůrce velice aktivní a všestranně nadaný. Tato kapitola je věnována jeho inspiračním zdrojům a úvahám nad současnou literární a hudební scénou.

²⁵⁷ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ HORSKÁ, P.; MAUR, E.; MUSIL, J. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Litomyšl, 2002, s. 51.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 312–313.

²⁶¹ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

Nejsilnějším inspiračním zdrojem Miloně Čepelky jsou – jeho slovy – vlastní zážitky: „[...] všechny ty zlomy, společenskýho, politickýho života, který se ne vždy dobře podepsaly, většinou špatně se naopak podepsaly, na životě nejen mém, ale celé mé generace.“²⁶²

Důležitou roli hraje u Miloně Čepelky reminiscence, stejně tak zhodnocování a přetváření vlastních zážitků: „[...] nejlepší je, když člověk píše o tom, co zažil. Čímž nemusí nutně popisovat to, co zažil. Může to všelijak zkroutit, překroutit, zfalšovat.“²⁶³

V této souvislosti se Miloň Čepelka zmínil o své averzi vůči žánru fantasy, který pramení zejména z jeho osobních preferencí: „Dnešní žánr fantasy, ktorej je vlastně takovej odvar z těch utopických románů Verneových. [...] já tomu nerozumím a říkám si, že voni si pustě vymýšlejí, autoři tohoto žánru, místo co by se zamýšleli – někteří tvrdí, že je to jinotaj, že je to jenom nějaká metafora, toho, co se tady děje – ano, do značné míry to může být pravda, ale pak nechápu, proč radši nepišou otevřeně o problémech současnosti. [...] No zkrátka jsem realista. Mám rád skutečnost a se skutečností se dá zacházet velice bohatě a velice různě.“²⁶⁴

Miloň Čepelka také přiznal, že ve své tvorbě reflektuje vlastní zkušenosti, zážitky i okolí. Nikoliv však ve smyslu jednoduchého, strohého popisování: „I když samozřejmě pojmenuju figuru jinak a nepoznal bych se v ní. Ale přecezuju a vymýšlím si. Někdy jsem to víc já, někdy míň. Někdy je to i někdo, koho jsem poznal, a přiřiju mu úplně jiný vlastnosti.“²⁶⁵

Tohoto odrazu v Čepelkově tvorbě si pozorný čtenář může všimnout. Ve všech případech však většinou skončí u pouhých spekulací, dohadů, či hrubých odhadů. Miloň Čepelka poměrně zdařile šifruje veškeré události i osoby v jeho literatuře. Výsledkem je pouze odhalení patrné inspirace skutečností.

Kromě literární tvorby hovořil narátor i o psaní textů. Zmínil, že psal rovněž písně pro divadelní hry: „Třeba s Jirkou Stivínem jsme napsali písně do Scapinova šibalství [...]“²⁶⁶ Zároveň dodal, že má na tvorbě hudebních textů rád nezbytnou rozmanitost: „[...] každý ten žánr vyžaduje něco jiného [...] a to člověka nutí, aby se nepřilíš opakoval, aby stále hledal nový a nový věty, slova, rýmy. (smích)“²⁶⁷ V rámci tohoto tématu narátor přiblížil i svoji

²⁶² Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²⁶⁷ Tamtéž.

strategii psaní textů: „*Já píšu raději pod noty už hotové, když mně skladatel dá melodii. [...] Naopak, u těch chansonů maj skladatelé raději, když je nejdříve text a oni ho zhudební.*“²⁶⁸

V souvislosti s touto běžnou praxí narátor nastínil i problém, který se často naskytne: „*textař chudák je pak poněkud na rozpacích, protože oni tak ne úplně přesně dodržují soulad přízvuků hudebních a slovních. A to já trpím jako zvíře. Takže já říkám: Radši mně dej dřív hudbu, a já už se tam trefím tak, abych té češtině neubližoval, jo.*“²⁶⁹

4.4 Úvahy proti proudu času

Ne vždy se Miloň Čepelka ve svých úvahách vracel k pozitivním vzpomínkám a zkušenostem. Některé se naopak nesly v pochmurném duchu, většinou ovlivněny těžkostmi tehdejších politických podmínek. Závěrečná kapitola je věnována především samotným úvahám narátora – zaměřeným na události minulé a odkrývající svůj osobní pohled do budoucnosti.

Narátor tak například vzpomínal na konec druhé světové války a následný Únorový puč v roce 1948. Tyto události měly neblahý vliv na jeho život, ale i životy jeho blízkých: „*Nejdřív to byla velká euforie z konce války. Znovu nabytá svoboda. Vraceli se někteří, co byli v koncentracích. Zdevastování, zubožení. [...] strýc Karel Vlášek, ten taky přišel z koncentráku. Já pamatuju, jak jsem se ho úplně zhrozil, jak byl vyhublý [...] A když tohle skončilo, tak prostě ten svět se zdál, že bude už navždycky krásný. No a pak přišel ten únor neblahý.*“²⁷⁰

Miloň Čepelka se v souvislosti s únorem roku 1948 vyjádřil i k citlivému tématu – otcově vstupu do strany: „*Já třeba si vzpomínám – přišel pan Nuc po únoru 48 za tatínkem. [...] Přišel a říká: Vojto, musíš do tý strany vstoupit, jinak bude těžkej život. Otec strašně váhal, ale protože vesměs bylo jasno, že ten kdo s nima nepojede aspoň naoko, tak že jeho děti nebudou do školy přijati atd., čili z těchhle důvodů naši rodičové podepisovali houfně přihlášky do strany. Ačkoliv v tu ideologii nevěřili. To bylo všechno z důvodů ryze praktických. Ten, kdo to nezažil, může říct, že to byli prospěcháři. Ale to já odmítám. To bylo prostě ze strachu o budoucnost.*“²⁷¹

²⁶⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

²⁷¹ Tamtéž.

Tato vzpomínka však vyjadřovala pouze nenápadný začátek událostí následujících. Miloň Čepelka dále vzpomínal na zatčení jeho otce v padesátých letech: „Přišel pan ředitel, teda soudruh ředitel (smích) Brandejs. A říkal: Miloni, běž domů! [...] maminka byla v pláči, protože pro otce přijeli a zatkli ho. On dělal vedoucího v té bývalé Duškově továrně [...] Stalo se během dvou či tří let a prostě zatkli ho, odvezli, kvůli úplný kravině, že se ztratily některý odlitky [...] byl soud, táta dostal podmínku, nemusel do basy, ale musel z fabriky.“²⁷² Tato zkušenost spolu se zkušenostmi mnoha dalších lidí s sebou samozřejmě nesla následky: „To všecko zkrátka budilo mezi lidmi především nedůvěru. Jeden se bál už druhýho. [...] báli se mluvit i mezi sebou.“²⁷³

Narátor se ve svých úvahách dotkl i současné situace, kterou přirovnal k tehdejším podmínkám: „Ten strach, ten byl vševládoucí, a ten v nás přetrvává do dneška. I když se mezitím přeformoval. [...] jak se tenkrát lidi báli, aby nepřišli o místo, nebo spíš aby je nezavřeli, tak dneska se boje o své židle způsobem velice podobným.“²⁷⁴

Podobný skepticismus a pochmurnost často nalzáme i v Čepelkově literární tvorbě. Je tedy zřejmé, že životní názor narátora se do jeho tvorby promítá. Toto téma uzavřel stručně a úderně: „Zkrátka člověk je starej a čím dál víc skeptickéj k nějaké naději, že by to snad někdy mohlo být úplně jinak, a že by snad mohl nastat ten kýžený zlatý věk lidstva, o kterém hovoří mýty.“²⁷⁵

Politické ovzduší v letech poúnorových s sebou neslo i mnohé absurdní situace, z nichž některé jsou dnes již legendární. Miloň Čepelka tak například vzpomínal na událost spojenou s povinným sběrem mandelinky bramborové: „Ale mandelinka, pozor, to byl americký brouk! Tehdy bylo řečeno, že to k nám schválně shodili, ti zlí imperialisté, aby nám prostě zlikvidovali úrodu brambor. Chtěli nás vyhladovět, hajzlové! Jo, ale to není vůbec k smíchu, protože například pan učitel Šeda, který byl znám tím, že je katolík, že věří v Boha, a přesto ho nechali učit [...] A on aby žákům vysvětlil, co to je za brouka, čím se živí, a tak dále, tak si tři sebral, měl je někde v zavařovací lahvi. A voni ho málem zavřeli, že pěstuje a

²⁷² Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20. 8. 2014.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

*rozmnožuje mandelinku bramborovou. [...] No to byly neuvěřitelné věci. [...] Ostatně se nedivím, že později, před listopadem, se tomuhle státu říkalo Absurdistán.*²⁷⁶

Přes veškerý skepticismus však narátor přiznal, že i obtížné situace mohou vést k něčemu dobrému. Například události po roce 1968, v důsledku kterých musel opustit Československý rozhlas, vedly k intenzivní práci v Divadle Járy Cimrmana: *„Já si na to nestěžuju. Já vyznávám pravdivost rčení, že všechno zlé je k něčemu dobré. Protože, kdyby bývalo to všechno nepřišlo, tak asi jsme neměli divadlo, tak dlouho.*“²⁷⁷

Závěrem posledního rozhovoru s Miloněm Čepelkou byla položena otázka ohledně jeho plánů do budoucna. Miloň Čepelka odpověděl s jistou pokorou: *„Je takové rčení: Když chceš Boha rozesmát, řekni mu, jaký máš plány do budoucna. [...] No ještě pořád bych chtěl něco napsat, vydat, to mě baví. Pořád bych ještě chtěl žvanit do rozhlasu, když mě nechaj (smích). [...] Divadlo bych taky ještě chtěl hrát. Na druhou stranu se vůbec netěším na další sezonu. Vždycky když se tady krásně tak jako usadím na ty dva měsíce, tak pak se mi do té Prahy nechce. [...] Čili tam už je to povinnost, zatímco tady je to lážo plážo. [...] Po divadle jsem řekl, že máme takový, ne tajný, ale prostě choutku dohrát to ještě aspoň ty tři roky. I když si uvědomuju, že v tomhle věku je to dost odvážné přání.*“²⁷⁸

Od nahrávání rozhovorů s Miloněm Čepelkou uplynuly již více než dva roky a lze konstatovat, že veškerá jeho přání se stále plní. Miloň Čepelka je osobnost aktivní, všestranně nadaná a překvapivě i osobnost dvou tváří. První tvář je nám známa především z divadelních prken, rozhlasu, nebo televizních obrazovek. Onu druhou tvář lze nalézt především v jeho literatuře, nebo v soukromých rozhovorech.

²⁷⁶ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21. 8. 2014.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22. 8. 2014.

Závěr

Dalo by se říci, že metoda orální historie je spleť proces sdílení a zaznamenávání životních událostí narátora. Pojem *narátor* zde není samoúčelný – vždyť orální historie je samou podstatou výrazně narativní záležitostí. Jejím základem je vyprávění životního příběhu. Stejně spleť byla i má cesta k nalezení vhodného tématu, zpracování textu i jeho dokončení. Hlavní protagonista této práce slaví v tomto roce významné životní jubileum, stejně tak *Divadlo Jára Cimrmana*, ve kterém již od jeho vzniku účinkuje, má za sebou oslavy 50. výročí své existence. Vlivem těchto zásadních výročí se osobností Miloně Čepelky, případně městem Opočnem, začalo současně zabývat více autorů, jejichž práce byly v textu zpětně zmíněny.

Rámcová otázka mé práce byla následující: *Jak vypadal kulturní a intelektuální život Opočna v době Čepelkova mládí?* Z této otázky vyplývaly mnohé další, například tato: *Jak ho ovlivnilo ochotnické divadlo, hudební škola, četba a knihovna, učitelé v Opočně i v Dobrušce, ale i jeho rodina? Jaké byly začátky Čepelkovy tvorby?* Na tyto otázky jsem hledala odpovědi v následujících kapitolách, ve kterých jsem čerpala převážně z interview zaznamenávaných v létě roku 2014.

Zajímavým zjištěním byla skutečnost, že všechny drobné faktory podílející se na rozvoji talentu Miloně Čepelky měly společného jmenovatele: tím byli vyučující, kteří se v Opočně do Miloně Čepelky silně zapsali a provázeli ho na jeho začínající cestě k umění. Jejich mentoring probíhal jak v teoretické, tak praktické rovině. Mezi tyto učitele patřila zejména Marie Nucová, dále Josef Šeda a Jaromír Matuška. Z dostupných pramenů, včetně Čepelkova životního příběhu, ovšem vyplývá další zajímavá skutečnost – vyučující zdejších škol, včetně té hudební, se značnou měrou podíleli na celkovém kulturním dění ve městě Opočně.

Kromě těchto průvodců na Čepelkově cestě k umění sehrála zásadní roli rovněž Čepelkova spolužačka Olga Hostovská, dcera spisovatele Egona Hostovského, se kterou již v raných dětských letech vytvářeli první časopis. Stejně tak v této době vznikaly jeho první pokusy v povídkové tvorbě. Dalo by se tedy říci, že literatuře se Čepelka věnuje již od útlého dětství. Díky učiteli Jaromíru Matuškově si Čepelka rozšiřoval své literární obzory při pravidelné výpomoci v městské knihovně.

V neposlední řadě Miloně Čepelku silně ovlivnil spisovatel Emil Vachek, kterého nejprve „objevil“ v místní knihovně, v pozdějších letech během studií na vysoké škole se s ním pak seznámil i osobně. Emil Vachek se stal Čepelkovi jakýmsi duchovním otcem,

zasvětil ho blížeji do světa literatury a literární tvorby. Miloň Čepelka navštěvoval v Opočně také hudební školu, ve které se naučil základy, za které je až do dnešní doby vděčný, neboť mu pomáhají v jeho tvorbě – zejména jde o psaní textů.

Kulturní život v Opočně v době Čepelkova mládí byl dle jeho slov bohatý. Tuto informaci potvrzují i mnohé dostupné prameny. Kulturnímu dění přispívalo mimo jiné i přívětivé městské prostředí s mnoha budovami, ve kterých bylo možné se shromažďovat za účelem produkce i vstřebávání uměleckého zážitku. Odehrávaly se zde takto například pravidelné *Opočenské hudební soboty*. Hudební tradice Opočna je velmi silná již od jejích chrámových počátků. I zde také platí, že talent a hudební znalosti se dědí z otce na syna, respektive děti pokračují v činnosti svých rodičů. Spolkový život města byl rovněž bohatý, již od dob jeho uvolnění byla v Opočně činná celá řada spolků.

Přesunem do Prahy Čepelka zúročil mnohé základy, které si osvojil v Opočně. Po čas vysokoškolských studií byl velmi aktivní. I zde účinkoval v amatérském divadelním souboru, kde poznal mimo jiné Ladislava Smoljaka, svého budoucího kolegu z *Divadla Járy Cimrmana*. Během studijních let se seznámil rovněž s mnoha literárními ikonami, například Jaroslavem Seifertem nebo Vítězslavem Nezvalem. Společně se spolužáky vydával Čepelka také cyklostylovaný časopis. Dalo by se tedy říci, že pokročil na vyšší úroveň od jeho skromných pokusů ochotnických a literárních z dob, kdy ještě chodil na měšťanskou školu v Opočně.

Po absolvování Vysoké školy pedagogické nastoupil jako učitel v Novém Kníně. Zde však pobyl jen krátký čas a shodou okolností se dostal k práci v Československém rozhlasu. Tam strávil dle jeho slov nejkrásnějších osm let svého života. Vlivem politické situace Čepelka v roce 1969 z rozhlasu odešel a mohl se začít naplno věnovat *Divadlu Járy Cimrmana*, ve kterém účinkuje dodnes. Pokud se vrátíme k ochotnictví, v Opočně Čepelka získal jen velmi málo zkušeností. Zato jej zde však pohltil svět herectví – a to až do té míry, že po jistou dobu zvažoval studium herectví.

Opočno a přilehlé okolí se Miloni Čepelkovi stalo pravým domovem. Ač narozen v blízkém Pohoří, právě Opočno, ve kterém strávil celé své dětství a mládí, se do něj navždy vepsalo a rád se do tohoto města pravidelně vrací. V mnoha případech zde řeší taktéž profesní záležitosti – pravidelně vystupuje například s náhodským chansonovým uskupením 6NaChodníku nebo společně s dechovou skupinou Valankou. Těmito aktivitami Miloň Čepelka přispívá k současné kultuře regionu.

Narativ Miloně Čepelky pokračuje stejně jako příběh města Opočna. Na podzim tohoto roku bylo městem oceněno umělecké úsilí Miloně Čepelky. Je tedy definitivně platné, že stejně jako se Opočno zapsalo do životního příběhu Čepelky, zapsal se i Miloň Čepelka do příběhu města Opočna.

Resumé

The aim of this thesis is to trace cultural and intellectual life in Opočno city at the time of Milon Cepelka's youth and to find out how his birth city influenced Milon Cepelka in his future heading and creation. The author used the method of oral history. Theoretical part is concerned of the method of oral history itself and of brief description of the narrator's personality and his creation. After introducing the method of oral history and other sources, the author focuses specific problematic issues of this method. First, the ethics and legislation of oral history, then the author analyzes the process of research and the analysis and interpretation of interviews that were the key sources of her thesis. The last mentioned problematic issue of oral history is the subjectivity, objectivity, and reflexivity.

The practical part is focused mainly on factors influencing the improvement of Milon Cepelka's personality and talent. Family, studies, political environment, library and reading, amateur theater, music and personalities of the regions have been these factors. All these factors have been a strong influence on forming the narrator's personality. Together with these key factors, the authors outlines, with the help of available sources, the cultural life in Opočno city at the time of Cepelka's youth.

In the next chapter, the author outlines Cepelka's heading at the time of his university studies and employment, including his jobs in Československý rozhlas and Divadlo Jary Cimrmana. In this chapter, narrator's activities during his university studies are analyzed and also his dramatic leave from Československý rozhlas in 1969. In connection with this, the author analyzes the phenomenon of Divadlo Jary Cimrmana where Milon Cepelka is still active nowadays.

The last chapter is devoted to narrator's present working in the East Bohemia, his own creation and his relation to the birth region where he still works. His cooperation with local music bands is mentioned, for example with the chanson band 6NaChodníku, or with brass band Valanka. An important issue is also the reflexion of narrator's relation to his birth region. Last two parts are devoted to narrator's speculations. Here the author deal with issues such as Milon Cepelka's literary creation and his own speculations about literary creation and literature in general. Also, political situation according to narrator's memories and his evaluation of situation then and now is mentioned. In the end part, the author summarizes important findings that she has found out, and evaluates former culture of Opočno city and the influence of Opočno region on Milon Cepelka's life and creation.

Použitá literatura

Primární literatura:

ČEPELKA, Miloň. *Abeceda lásky*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 1995, 31 s.

ČEPELKA, Miloň. *A jestli neumřel... /a jiné povídky /*. Řitka: ČAS, 2013, 117 s. ISBN 978-80-7475-027-4.

ČEPELKA, Miloň. *Bdění ve zvěrokruhu: (Gabriele Vránové)*. Brno: „Zvláštní vydání...“, 1999, 26 s.

ČEPELKA, Miloň. *Bezdětný otec a syn*. Řitka: DARANUS, 2007, 132 s. ISBN 978-80-86983-94-3.

ČEPELKA, Miloň. *Běží ježek alejí*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1965, 12 s.

ČEPELKA, Miloň. *Deník haiku 2: 2010-2011*. Řitka: ČAS, 2012, 135 s. ISBN 978-80-87470-53-4.

ČEPELKA, Miloň. *Druhý mandel sonetů*. Řitka: ČAS, 2013, 23 s. ISBN 978-80-7475-109-7.

ČEPELKA, Miloň. *Monology k živým i mrtvým*. Řitka: ČAS, 2016, 92 s. ISBN 978-80-7475-155-4.

ČEPELKA, Miloň. *Poklesky rozverné snoubenky*. Řitka: DARANUS, 2007, 126 s. ISBN 978-80-86983-21-9.

ČEPELKA, Miloň. *Svědectví inspektora Toufara a jiné povídky*. Řitka: ČAS, 2011, 94 s. ISBN 978-80-87470-37-4.

Sekundární literatura:

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 1997, 429 s. ISBN 80-200-0609-5.

BÁČA, Milan. Opočenské hudební soboty. *Opočenský zpravodaj*. 1986, č. 7-8, s. 9–10.

BOUZA, Erik. Opočno a jeho hudební tradice. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 6, s. 0–3.

BOUZA, Erik. Z počátků opočenského ochotnického divadla. *Kulturní kalendář Opočno*. 1983, č. 12, s. 3–5.

DOLEJŠÍ, Pavel. *Školní slovník českých spisovatelů*. 6. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší, nakladatelství a vydavatelství, 2005, 287 s. ISBN 80-86480-58-5.

HORSKÁ, P.; MAUR, E.; MUSIL, J. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Litomyšl, 2002, 352 s. ISBN 80-7185-409-3.

- JEŽEK, Radovan. 140 let ochotnického divadla v Dobrušce. *Kulturní kalendář Dobruška*. 1977, č. 12, s. 4–6.
- Kalendář akcí. *Opočenské noviny*. Opočno, 2016, roč. XIX. (XXVI.), č. 9, s. 8.
- Kalendář akcí. *Opočenské noviny*. Opočno, 2016, roč. XIX. (XXVI.), č. 10, s. 9.
- KRÁLÍČEK, Jiří (ed.). *Vzpomínky na Opočno*. 1. vyd. Opočno: občanské sdružení ABAKUS, 2014, 85 s. ISBN 978-80-260-7386-4.
- Opočenské noviny: Filip Stanislav Kodým*. Opočno: Městský úřad: Rychnov nad Kněžnou: Uniprint, 1998, roč. 4, č. 16., s. 5.
- PETRÁŠ, Jiří (ed.), *Příběh je základ...a lidé příběhy potřebují...aneb Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Sborník příspěvků z konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 2009. *Jihočeský sborník historický – Supplementum 3*. České Budějovice JČM 2010, 224 s. ISBN 978-80-87311-14-1.
- PORTELLI, Alessandro. What makes oral history different. In: PERKS, Thomson. *Oral history reader*. London and New York: Routledge, 1998, s. 63–74. ISBN 0-415-13351-3.
- PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008, 61 s. ISBN 978-80-7185-926-0.
- RATHOUSKÝ, Václav. Ochotnické divadlo v Opočně v době okupace a po osvobození. *Opočenský zpravodaj*. 1984, č. 2, s. 1–4.
- Respekt: 50 let s Cimrmanem*. Praha: Svoboda Press, 2015, č. 52–53.
- THOMSON, Alistair. *Four Paradigm Transformation in Oral History*. The Oral History Review, Vol. 34, Issue 1, pp. 49-70, ISSN 0094-1223, electronic ISSN 1533-8592.
- VANĚK, Miroslav. Globalizace a digitální revoluce aneb čtvrtá vývojová fáze orální historie: Ohlédnutí za 14. mezinárodní konferencí orální historie v Sydney. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2006, **13**(1-2), s. 276–278.
- VANĚK, Miroslav. *Orální historie: metodické a technické postupy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 78 s. Skripta (Univerzita Palackého). ISBN 80-244-0718-3.
- VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, 175 s. Hlasy minulosti. ISBN 80-7285-045-8.
- VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, 293 s. ISBN 978-80-87398-11-1.

VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, 224 s. ISBN 80-728-5089-X.

VAŇOUS, Petr. Miloň pokřtí Valanku. *5 + 2 dny. Orlicko*. 6. 6. 2013, roč. 2, č. 23, s. 7.

YOW, Valerie. Do I like them too much? *Oral History Review*. 1997, roč. 24, č. 1, s. 55–79.

100. Výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Opočenské noviny*. Opočno, 2002, roč. 5, č. 14.

80. výročí založení veřejné knihovny v Opočně. *Kulturní kalendář Opočno*. Opočno: MěstNV, 1983. s. 3.

Elektronické zdroje:

Badatelský řád. *Centrum orální historie* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2014. Dostupné z: <http://www.coh.usd.cas.cz/moodle/>

Miloň Čepelka [online]. Kojetice: Radio Dechovka, 2014 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.radiodechovka.cz/>

Opočno poprvé ukáže Jezdce i další originály od Kupky: Vystoupí ze tmy [online].

iDnes.cz, 2014 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://hradec.idnes.cz/opocno-zahaji-vystavu-tri-obrazu-frantiska-kupky-fv7-/hradec-zpravy.aspx?c=A140530_2069270_hradec-zpravy_tuu

Rodný kraj Františka Kupky [online]. Opočno: TIC Opočno, 2011 [cit. 2016-03-12].

Dostupné z:

http://www.opocno.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=179&Itemid=733

V Kalifornii zemřel Oldřich Unger, tvůrce legendárního Meteoru [online]. Praha: Český rozhlas - Radio Praha, 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z:

<http://www.rozhlas.cz/krajane/clanky/zprava/v-kalifornii-zemrel-oldrich-unger-tvurce-legendarniho-meteoru--1524352>

Seznam rozhovorů:

Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 18. 8. 2014.

Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 20.
8. 2014.

Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 21.
8. 2014.

Soukromý archiv autorky. Rozhovor s Miloněm Čepelkou vedla Martina Hlaváčková, 22.
8. 2014.